

Anton Debeljak :

V vlaku.

Bratje, v jeseni se selimo, blodni žrjavi;
vlak gre ko strel po planjavi tej plodni, rjavi.
Dekle, med naju razdalja rastoča sedaj
je začrtala dolg pomišljaj.

Vlak še huje sopiha, sopiha,
želja po tebi je zmeraj bolj tiha,
veča se sinjih daljin pomišljaj . . .

Večer pri deklici.

Smeh naj obkroži ti ustnice sočne,
rese položi čez svilne oči,
praviti hočem ti bajke iztočne,
bajke iz tisoč in ene noči:

V deželi deveti živel pred tristo je leti
Dan — čistokrven, bogat aristokrat.
Za igračko imel Poltemo postopačko
in slednji večer je šel k nji vasovat.

Dobila sta hčerko Noč, Etijopko črno:
nosila je jopko modro in goste lase.
Bogati darovi očetni, vsi zlati,
dragulji, demanti ji teme krase . . .

Še bi ti pravil o Ljubici zvesti,
pa preveč smejita se gubici z lic —
Ustna na ustni živita povesti
slajše od tisoč iztočnih pravljic.

Fran Albrecht:

Večerni sonet.

V srebrnozlat so dih gore odete,
 skoz mrak prosojni njih vrhovi tle,
 kot rože na vrtovih krvave,
 ko legla je bolešt na rosne cvete.
 Zablodilo je solnce nekam proč . . .
 O, morda je umrlo kje v daljavi,
 tam v svoji zarji in poslednji slavi
 žrtvuje svetu čar svoj, svojo moč.
 I mi gremo, blodeči v sivo dalj,
 kot solnce tuja pota pod zvezdami,
 dokler da nam ne zruši pod nogami
 usoda stroga solnčnih, jasnih tal . . .

Gore pa v mir uklenjene stoje,
 molče, v bolesti večni krvave . . .

Moj božični konfiteor.

¶ Tam daleč doli za črno nočjo
 v domovini moji zvonovi pojo
 nocoj tako sanjavo, srebrno —
 in jaz se gubim sredi neskončnih cest,
 v očeh se odbija tujine prelest,
 a v duši je črno, vse črno . . .

O, naj se razgalim nocoj pred teboj,
 da noč, ki leži med nama nocoj
 bo jasna, odkrita, prozorna:
 da oči mi pozdravijo čar tvojih gor,
 da duša napije se jutranjih zor —
 ta duša mladostno uporna! . . .

In vera tradicij se duše drži,
 kot kri, ki skoz njo, preko nje valovi,
 kot v kremen uklesana črka. —
 Nocoj, domovina, pred tabo stoji
 popotnik — in slepe so njega oči . . .
 Na tvoja vrata zdaj trka.

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

14.

Čeni vitez Ahac Doljanski je stal široko razkoračen nasredi borišča, se odkašljal in bral z velevažnim obrazom pravila konjiške igre po starem francoskem običaju:

„Vitezi prično turnir s sulicami in ga nadaljujejo z meči. Tope sulice in meči morajo biti enako dolgi in enako močni. Prostor in ugodna svetloba bodita razdeljena nepristransko. Nihče ne sme suniti ali udariti nasprotnika drugam, kakor med štiri ude, to je na prsi ali na glavo. Nihče ne sme zadeti nasprotnikovega konja. Kdor zlomi največ sulic in premaga največ vitezov, dobi za častno nagrado konja in oklep najjemenitnejšega izmed premaganih nasprotnikov. Za bojne igre ne sme noben gledalec na borišče in nihče ne sme pomagati nobenemu borilcu ne z nasvetom, ne z dejanjem.“

Beroč je težko sopal, deloma zaradi zagatne soparice, deloma zaradi tesnega oklepa, največ pa zaradi preobilega obedu. Oddal je pergamenov zvitek dolgokrakemu in dolgočasnemu oprodi Joštu Davoliču, se priklonil gospodi in odšel v levi šator ob lesenih ograji, okrašeni s preprogami, cvetnimi kitami in zastavicami.

Nad gradom so se krdeloma kopičili deževiti oblaki; gnani od močne sape so se spajali v gosto modrikastočno zagrinjalo. Zdaj je zapihal buren severnjak, zdaj gorak zapadnjak. Za turnir pripravljene vitezi so se potili v težkih oklepih. Tudi v senci je bilo jako vroče; dame so si hladile obraz in vrat s pahljačami. Zrak je bil dušljiv in povsodi je dišalo po svežem lesu odrov in ograj. V daljavi je bobnelo zamolklo. Nad dvoriščem so se nemirno izpreletavali golobje.

Pri desnem šatoru so viseli na lesenih kolih pisani trioglati ščiti izzivalcev. Tudi Ahac, navdušen od malvazije, je bil ukazal svojemu oprodi, naj obesi njegov ščit z zlatokljunim krokarjem na drog. Dotaknil se ga je mladi baron Lovro Lenkovič s sulico in tako pozval viteza Doljanskega na boj.

Ko so bojni sodniki pregledali oklepe in orožje, sta zatrobila dva trobarja. Iz obeh nasprotnih šatorov je z odprtimi naličniki prihajalo po troje vitezov, oboroženih s kopji in meči. Živahno so v pišu vihrale raznobarvne perjanice na svetlih čeladah in preveze ob pasih; gizdavo so stopali konji, z ostrim železnim rogom na čelu, ogrnjeni z dolgimi usnatimi odejami, iz katerih so bile videti le oči, ušesa, nozdrvi in rep. Za vsakim vitezom je jezdil oproda z njegovim ščitom. Nasredi borišča so se bojevniki ustavili, obrnili konje in nagnili sulice pred srednjim odrom, koder je visel Blagajev rdeči in beli grb s kronanim medvedom in kronanim zlatim levom. Nato so se vrnili k šatoroma, si zopet jahali naproti, se pozdravili in iznova krenili na prvotno mesto.

Zatrobil je rog. Vitezi so spustili naličnike preko obraza, oprode so jim podali ščite.

Hrabri vitez Ahac se že dolgo ni bil bojeval na nobenem turnirju. V kratkem času pred navalom ga je mučil cel roj skrajno neprijetnih misli:

„Ta vražji baron Lenkovič je močan ko medved, uren ko večerica in siten ko muha. Ako me prekucne s konja, se utegnem ubiti na licu mesta, ali si pa zlomim rebro, ali si izpahnem roko ali nogo. Mari bi bil ubogal sestro Milo in ostal lepo na odru in gledal, kdo bo bolj neroden in kdo dobi več bunk. Zmotil me je sam nečisti duh častilakomnosti, da onegavim tako lahkomišno v nevarnost! Najrajši bi se umaknil tja gori na zadnjo klop, pa bi se mi preveč smejali, zlasti hinavski Frauensteiner bi se mi režal prav široko!“

Drugič se je oglasil rog: vitezi so naperili sulice za napad. Hrabremu vitezju Ahacu je prihajalo zelo tesno okoli srca.

„Sveti Ahac,“ je molil pobožno, „preljubi moj patron, lepo te prosim, pomagaj mi v nevarnem boju, če me imaš kaj rad, in oslabi sovražnika s hromoto in slepoto! Vrag vzemi francoskega viteza in barona Godefroya de Preuilly, ki si je izmislil te neumne turnirje! Vročje je kakor o pasjih dneh. O da bi sedel že pri večerji . . .“

Tretjič je zatrobil rog; vitezi so izpodbodli konje in v divjem diru dirjali proti nasprotnikom.

Le hrabri vitez Ahac ni prav nič podražil svojega konja z ostrogami. Toda njegov Žoltko, baje pravi potomec najboljše izmed petero slavnih kobil kralja Salomona, je bil jako častihlepen in ni hotel zaostati za drugimi; kar najhitreje je nesel svojega gospoda naravnost proti baronu Lenkoviču. Vitez Ahac se je vdal v svojo

usodo, stisnil kolena na vso moč ob sedlo in meril s svojim kopjem med štiri žeblice baronovega štita. Gledalci so radovedno iztezali vratove. Grofinjo Milo je hudo skrbelo za brata.

Na sredi bojevališča sta trčili bojeviti trojci z veliko silo druga ob drugo. Močno so zabobneli štiti, sulice so se ob njih lomile in cepile v trske. Dva jezdeca sta padla v pesek. Hlapci so naglo ujeli ubegla konja in oprode so pomagali nekoliko pobitima gospodoma v šator. Žoltko je počenil vsled silnega sunka na zadnje noge. Toda vitez Ahac se je srečno obdržal na njem in spravil konja zopet pokoncu.

Ostali so le še štirje borilci. Oddali so zlomljena kopja oprodam in izdrli meče. Hrabri vitez Ahac se je jako začudil, ko je opazil, da se mu trese junaška desnica. Baron Lovro Lenkovič pa je jel nemudoma obdelavati njegovo čelado s čudovito marljivostjo in gorečnostjo. Debeli Doljanski se je umikal previdno, vendar je zamahnil včasí tudi on proti sovražniku. Vedno huje ga je napadal mlajši junak in mu kmalu odsekal vse tri ponosne perjanice.

„Ne zna slabo bobnati po mojem šlemu!“ si je mislil vitez Ahac. „Ali se mu mudi! Oh, da se mu le ljubi! Imenitna je moja čelada, in hvala Bogu, da meči niso nabrušeni, sicer bi bil jutri moj pogreb. O kako je siten! Zdi se mi, da mi že pešajo moje moči. Moj patron mi menda ni verjel, kar sem mu obetal. V kratkem bo polom in finis finalis!“

Napol omamljen od močnih udarov je čutil, da mu šumi po glavi in da mu omaguje desnica. Že je hotel odpreti vizir in se vdati z običajnim vprašanjem: „Kdo me je premagal?“ Nenadoma pa so zapele vse trobente in vsi rogovi ter oznanili konec turnirja.

Vitez Ahac sa je oddahnil prav globoko in se hitro zahvalil svojemu ljubemu patronu. Naglo je odprl svoj naličnik in osuplo pogledal, kaj je.

Paže Otokar je bil preplezal ograjo in zašepetal nekaj grofu Majnardu.

„Ni mogoče!“ je kriknil mladi Blagaj in skočil pokonci.

„Majnard, kaj pa je?“ je vprašala grofinja Mila preplašena in vstala.

„Nisi ga razumel, Otokar!“ je velel grof Majnard. „Naj pride Miko sam!“

„Kaj pa je za Boga milega, Majnard?“ je hitela Mila vsa razburjena in prijela soproga za roko.

„Pomiri se, ljuba moja, počakaj!“

Prisopihal je Miko, seljak z Vinice, in povedal grofu, kaj se je zgodilo v gozdiču blizu gradu.

„Ali se ti blede?“ mu je viknil grof Majnard.

Miko je nagnil glavo in lovil sapo.

„Alijana!“ je obupno kriknila grofinja in omahnila na sedež.

„Miko, kdo se je predrznil . . .?“

„Ne vem. Nihče ni videl nobene žive duše.“

„Cigani!“ se je oglasil vitez Ahac, ki se je bil požuril pod oder. „Majnard, nihče drugi, nego cigani!“

„Saj so šli dopoldne čez Kolpo.“

„Menda ne vsi. Nekateri so ostali, da se maščujejo za kazen na dvorišču.“

Grofu se je pretvarjal obraz od silovite jeze. Jako vzboklo čelo se mu je nagubalo, grozljivo so se mu svetile široma otvorene oči in podrhtavale so mu ustne.

„Da sem dovolil Alijani iz gradu!“ je kliknil ves razkačen in se udaril z obema pestema po čelu. „Mila . . .“

Poleg njega je slonela na sedežu grofinja, vsa bleda, kakor umirajoča. Čutila je v prsih strahovito bol, kakor bi se ji bila zasadila ledenomrzla ostrina globoko, globoko v srce. Vse se ji je sukalo pred očmi, gledalci, ograja, borišče, grajska poslopja. Z obema rokama se je držala klopi, da ne bi omahnila. Po ušesih ji je šumelo kakor neizmerno veliko valovje. Grof se je nagnil k njej in jo tolažil.

„Taka vaju gledam rada!“ si je mislila Salda plemenita Frauensteinerjeva in demonske oči so ji žarele ko dva živa ogla. „Osveta! Osveta, kako božanstveno si sladka . . .“ Stisnila je ustnice: bala se je, da ji ne uide izdajalski vzklik strastnega, blaznega veselja. Zdelo se ji je, da ji gori plamen v prsih in ji razliva živ ogenj po vseh žilah.

Grof Majnard se je vzravnal in zaklical: „Gospoda, takoj moram za roparji!“

„Vsi pojdemo z vami!“ so vpili mlajši vitezi.

„He -- hlapci! Bakljenoše! Konje! Pse! Baklje!“ je kričal grof in hitel v orožarnico.

„Haha, kako spretno sem zavrtela kolo maščevanja!“ se je veselila Salda natihoma. „Čirikli hoče maščevati sina, grof Blagaj pa hčerko. Haha — maščevala se bom pa najbolj jaz!“

Takoj je bilo vse živo po stopnicah, po konjušnici, v pesjaku in orožarnici.

„Da, dobro je uganil moj svak Ahac!“ se je gneval grof Majnard, dočim mu je oproda pomagal zapenjati luskinasti oklep. „Nobeden drug ni ugrabil Alijane, kakor ona umazana pritepenka, ona odurna ciganka! Osvetiti se hoče ta gnusna svojat meni, meni! Bani, knezi, vojvode in kralji so se bali grofov Blagajev in se poganjali za njih zavezništvo in prijateljstvo! Meni pa drznejšo zopraviti taki ušivi berači! Kaznoval jih bom strašno! Strašno! Sredi Vinice ukažem postaviti ostre kole in nauje dam nabosti cigane, vse, do zadnjega! Stotero jim povrnem bojazen in bolečine matere in hčerke. Niti dotakniti se, niti pogledati ne bi smeli mojega otroka! Ali so blazni? Saj jih moram ujeti!“

Strašen je bil v svoji brezmejni togoti. Čutil se je ponižanega, sila ponižanega — pričo gostov, da so se mu predrznili kljubovati siromaški cigani. Nihče se ni upal črhiniti nobene tolažilne besedice. Vsi so si nemo in naglo odevali železno in jekleno bojno odelo, oblačili dolge plašče s kapucami in izbirali loke, samostrele, buzdovane in dolge trorezne sulice.

Z drhtajočimi prsti si je zapenjal grof Majnard jekleni podbradnik debelorebenaste čelade in hitel k soprogi. Ob vsakem koraku so nihala lepa čapljina peresa in ob vsaki kretnji je škripal njegov svetli krasni oklep.

Bleda, objokana mu je prišla grofinja naproti; Genovefa in Salda sta jo vodili pod pazduho.

„Pomiri se, Mila,“ jo je tolažil. „Dobim jih. Kaznim jih. V kratkem ti prinesem Alijano v naročje.“

„Majnard!“ je ihtela grofinja ob njegovih prsih. „Bodi previden! Cigani imajo zastrupljene puščice. Ponudi jim odkupnine! Bojim se, da se prenagliš v jezi. Pomisli, da je Alijana —“

„Nič se ne boj, draga moja!“ je odvrnil grof in jo poljubil. „Bog te obvari!“

„Bog obvari tudi —“ je zajecala Mila; jok ji je ustavil besedo.

Zatrobil je rog. Po tihem dvorišču so odmevali ukazi grofa Majnarda. Tretjino vojnikov je pustil doma. Drugo tretjino je namenil proti Gorjancem. S tretjo tretjino pa jo je nameraval udariti preko Kolpe.

Grmelo je že v bližini; na zidovju so zatrepetavali bledordeči odsevi bliskov. Vetrovi so zamrli, v vzduhu je vladal mir, tišina pred izbruhom hude ure.

Zajahali so konje in hitro odjezdili iz gradu.

Nenadoma se je izpremenila, omračila vsa pokrajina. Naglo jadrajoči temni oblaki so zakrili nebo tudi tam, kjer je bilo pred kratkim še sinje. Izginila sta svit in senca. Na severu, nad gozdovi je visela ogromna modročrna zavesa; iz nje je švignila strela za strela.

„Ob znožju Gorjancev je mnogo podzemeljskih votlin,“ je dejal grof Majnard baronu Vidu Gradnikarju, ki je vodil oddelek proti severu.

„Vem,“ je pokimal pegavi baron. „Vse pregledamo.“

„Ne pozabi podzemne jame Jelenice v Valtovaškem gozdu! Pomagaj vam Bog!“

„Pomagaj vam Bog!“

Ločili so se in molče jahali dalje. Izenada je potegnil silen veter. Jarkoognjen blisk na severozapadu je osvetlil pošastnočno oblačino in treščilo je strahovito. Konji so se plašili, da so jih iztežka brzdali jezdec.

Nevihta je zbesnela mahoma povsodi naokoli.

Z neba se je usula voda, da v gosti deževni megli ni bilo videti pet korakov daleč. Od burne sape gnani dež je lil tokoma. Neprenehoma so se užigali bliski s slepilno svetlobo in ozarjali pošastne oblačne gigante in pokrajino, kakor bi gorela zemlja in nebo. Divji veter je tulil ob pečinah, lomil veje in debla in gnal ploho valovoma. Na poplavljenem travniku je plavalo pokošeno seno kakor po jezeru; po poti je drevil hudournik.

Grozno je divjal orkan v gozdiču. Pot je bila posuta z odlomljenimi vejami in listjem. Strahotno je šumelo, pokalo, tulilo in in ječalo po razburjenem zraku, da skoro ni bilo slišati grmenja. Preko pota so ležala izravana drevesa.

Dospeli so do kraja, koder je ležal otrovani Tiger. Izpustili so pse, priučene zasledovati človeški sled. Psi so vohali mrtvega tovariša, stikali po grmovju in se vedno zopet vračali k Tigru.

„Viharni dež je razpral sled,“ je dejal baron Lenkovič.

„Kar proti Kolpi!“ je velel grof Majnard.

Pot je bila večinoma preplavljena. Konji so brodili vodo in se ponekod ugrezali do sedla. Ob svitu bliskov so zagledali jezdec premikajočo se ravan reke, ki je kakor kipela od deževnih kapelj. Nekateri so se prekrizali, ko so stopili konji v vodo. Čimdalje tem huje je lilo od črnega oboka; že je bil zrak hladan.

„Le naprej!“ je zaklical grof Majnard, ki je jahal prvi.

Na slabi poti med hrvaškimi gozdi se mu je zazdelo, da se nekaj premika pred njim. Ustavil je konja. Vihar je nekoliko odnehal.

„Stojte!“ je zapovedal tiho. „Poslušajte!“

Vsi so zadrževali sapo in vlekli na ušesa; slišali so, da nekaj lomi veje in dračje ter udarja presledkoma zamolklo ob tla.

„Cigani!“ je rekel grof Majnard tiho. „Tukaj so, pred nami! Slišite topot konjskih kopit? Pse naprej! Za mano!“

Kar najhitreje so jezdili dalje. Zopet se je strahovito zabliskalo; strela je osvetila okolico z ognjenim svitom.

„Jelen je!“ je zavpil grof Majnard daleč spredaj. „Pse nazaj! He, Bajuk! He —“

Druge besede je pogoltnil orkan, ki je jel iznova divjati na vso moč.

V Popovcih so ustavili upehane mokre konje, ki se je kadila od njih gosta para. Grof je potrkal na pripрта vrata kočee, kjer so že svetili. Pri durih se je pokazal močan možak.

»Si videl cigane?«

„Videl, gospod milostivi, toda že opoldne.“

„Ali so šli tukaj mimo proti Ogulinu?«

„Proti Ogulinu, da, proti Umolu.“

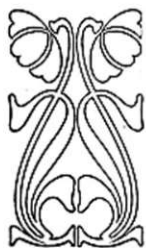
Hitro so krenili dalje v nevihto.

„Bog nas vari!“ je vzdihnil vitez Ahac, ki je jezdil zadnji in težko dohajal druge. „Ali ubogi svak Majnard blazni ali kaj? Mari naj bi počakal, da se malo razvedri. V takem nalivu ne najdemo ničesar, nocoj že ne. Oblak se je utrgal ali pa še dva in žuga nam vesoljni potop. Pse in baklje, vse smo vzeli zastonj s sabo. Noč je temna kakor camera obscura; naposled se izgubim še jaz in to bi bil prehud finis finalis!“

„Naprej, prijatelji!“ jih je izpodbujal grof Blagaj. „Huda ura zadržuje cigane. Moramo jih dohiteti! Le za mano!“

In hitreje so jahali v divjo grozoto viharne noči.

(Dalje v prihodnjem letniku.)

Josip Premk:

Et resurrexit . . .

Fran Zagozdnik je razprl oči in je gledal nekaj časa topo in brezizrazno v sivkast strop, nato pa je počasi okrenil glavo na desno in je zamižal, kajti v sencih je začutil bolečino, kakor da ga je zbedel nekdo s šilom. Tisti hip so se dotaknili njegovega obraza topli prsti in dvoje mehkih rok mu je počasi zopet okrenilo glavo nazaj. Fran Zagozdnik je čutil blagodejno toploto tistih mehkih rok in celo tako se mu je zdelo, da diše tisti drobni prsti po karbolu; a oči se mu ni ljubilo razpreti, ker mu je legla na trepalnice neka težka utrujenost. A ne samo na trepalnicah, tudi na prsih in na celem telesu mu je slonelo nekaj trudnega in onemoglega, da je dihal s težavo in v dolgih presledkih . . . Prav pod brado je čutil odejo; debela rjuha iz težkega platna, kakršne ni bil vajen, ga je ščegetala po vratu, a okrog gornjega telesa ga je tiščal nekak omot, ki se mu je zdel hladnejši od telesa samega. In prav počasi se mu je izmotala iz neke nejasnosti in tmine prva jasnejša misel: zakaj vse to? Iztegnil je nogo in je zadel ob okroglo železno palico; pa tistikrat se mu je že toliko zdanilo v razumu, da se je spomnil takoj tiste železne postelje, ki jo je imel pri vojaki in je prav tako zadel z nogo ob končnico, če se je preveč iztegnil. Ampak zdaj je leglo na njegove misli zopet nekaj nejasnega. Premišljeval je in mislil prav počasi ter dognal naposled, da se v vojašnici nikakor ne more nahajati. Morda se godi vse le v sanjah? In iztegnil je zopet nogo, pa je zadel kakor prvič ob mrzlo železo. Za hip so obstale njegove misli kakor prikovane, niti droben žarek jasnega pojmovanja ni zažarel v njegovem razumu, samo neka plaha slutnja mu je šepnila, da se je zgodilo ž njim nekaj groznega. In ta slutnja ga je prestrašila tako, da je nevede zopet razprl oči.

Nad njim se je širil strop; rdečkasta luč je bila razlita po njem, a tako motno, kakor da gleda večer v sobo skozi zaveso. Pa na oknih ni bilo zaves, ampak neka dolgočasna senca, ki se je raztezala od bogve kod . . . Fran Zagozdnik je dognal tako, da je najbrže zastražena tista stran hiše z visokim obzidjem. In ko je napol začudeno in napol nezavestno gledal v to žalostno svetlobo, se je pričelo v njegovih mislih počasi svetlikati. Razločneje so vstajali pred njim spomini; a planilo jih je na površje preveč, ena misel je utapljala drugo, in naposled so omahnile zopet vse v neko sivo

meglo, ki se je razvlekla pred njegovimi očmi, da ni razložil ničesar več. Čutil pa je, da sloni njegova glava na nečem, kar puhti kakor vroča žerjavica in tudi v sencih in čelu mu je sililo nekaj narazen, da so mu tekli doli do vratu vroči znojni curki. Počasi je skrčil desnico in razprostrl vseh pet prstov, da odtrga s prsi tisto težo, ki je slonela na njem . . . A takrat je začutil na zapestju obeh rok močno koščeno roko in hip nato je nekdo zadrnil okrog njega vrv, da se ni mogel niti ganiti. Tudi tista mehka roka se je zopet približala in mu rahlo odpela srajco na prsih, nato pa potisnila pod njegovo pazduho neko okroglo stekleno cev.

Fran Zagozdnik je zavzdihnil in je mirno čakal, da mu tista koščena roka, ki je omotala vrv okrog njegovega telesa, porine bodalo naravnost v srce, kajti bil je trdno prepričan, da je obsojen na smrt . . . Zakaj? Čemu? Ta misel se je zasvetila v njegovih vročih možganih tako kratek hip, da je ni niti pojmoval in zato je čakal mirno in udano . . . Zdelo se mu je, da jih stoji okrog njega nešteto, tako različni glasovi so mu udarjali v uho, a bodala ni začutil v svojih prsih, le tista mehka roka je zopet posegla pod njegovo pazduho in mu odvzela stekleno cev.

„Enainštirideset stopinj vročine,“ je dejal nekdo z nežnim, skoro boječim glasom. Nato je Fran Zagozdnik slišal, kako je nekaj zaškrtalo po pločevinasti deski nad njegovo glavo, kakor da piše nekdo z ostro kredo, potem pa so se koraki počasi oddaljili od njegove postelje . . . In tisti trenotek se je Fran Zagozdnik prestrašil čudno bledega obraza, ki ga je videl skozi zatisnjene trepalnice. Naravnost vanj so gledale plahe sive oči, vse solzne in objokane in tudi obraz je prišel počasi rdeti; motna rožnata luč se je razlila po njem in vsenaokrog, da ga skoro ni mogel več razločiti . . .

Ko je zopet razprl oči, je bleдела na stropu medla svetloba. Dolgočasna luč je brlela tam pri vratih, kjer je dremala v širokem stolu starikava usmiljenka; njena bela redovniška peča se je svetila v polmraku kakor velik bel metulj.

Fran Zagozdnik je gledal vanjo z nekim strahom, ki mu od početka ni vedel vzroka, naposled pa se je jasno zavedel, kje se nahaja. Prvi hip se je prestrašil te zavesti; a ko je pogledal okrog sebe in videl ob obeh straneh tja do vrat železne bolniške postelje, se je nekoliko umiril, kakor da mu ta družba ugaja. Toda postelje so bile prazne, samo tam na nasprotni strani je videl na belem vzglavju črnolaso glavo s temno dolgo brado, ki je padala po odeji kakor črna lisa. — Janez Potočnik — je bilo zapisano s šolsko

pravilnimi črkami na deski njegovega sobolnika, in tistikrat se je spomnil tudi Zagozdnik, da je pred kratkim, pred dobro uro morda, pisal nekdo tudi po deski nad njegovim vzglavjem. Vsaj zdelo se mu je tako in tudi tega se je spominjal, da ga je nekdo prevezal z vrvjo, a sedaj se je lahko prosto gibal s celim telesom, dasi je začutil vsak hip prav pod srcem ostro bolečino.

„Zagozdnik, zakaj ne spite?“

Usmiljenka je pristopila k postelji in se mu je nasmehnila z vsem svojim neprijetnim starim obrazom.

Zagozdnik je hotel nekaj odgovoriti, pa ni vedel kaj; nato je pogledal na nasprotno posteljo in je položil desnico po odeji.

Usmiljenka je pristopila čisto k njegovemu vzglavju in je položila desnico na njegovo čelo. Zagozdnik je takoj spoznal tisto mehko drobno roko in se je skoro začudil.

„Kaj mi hočete? Čemu me mučite?“ je izpregovobil in skoro se je prestrašil lastnega glasu; tako hripav in zadirajoč se mu je zdel, kakor da je spregovoril nekdo drugi.

„Ne vznemirjajte se.“

Zagozdnik jo je pogledal proseče in je iztegnil proti njej svojo suho desnico.

„Bodite dobri, pustite me od tod . . .“

Usmiljenka se mu je nasmehnila in položila njegovo desnico počasi zopet po odeji.

„Kam hočete, ali ne čutite, da ste bolni?“

Zagozdnik je za hip pomolčal, nato pa jo je pogledal očitajoče.

„Čemu ste me zvezali?“

Usmiljenka se je obrnila proti sosedni postelji, kjer je zašumela odeja, nato pa okrenila glavo proti Zagozdniku in ga gledala nekaj časa molče.

„Ali čutite, da lahko govorite?“ ga je vprašala, in Zagozdnik ji je prikimal.

„Ali naj stopim po izpovednika?“

Zagozdnik se je začudil in se je hotel obrniti proti njej s celim telesom, pa je začutil tik pod srcem, kakor da ga je sunil nekdo z nožem.

„Čemu?“ je vprašal in jo pogledal začudeno.

„Slabi ste . . . za vsak slučaj . . .“ Nato je umolknila, kakor da si ne upa govoriti naprej in je sklonila glavo nizko na prsi. „Molite, da ne padete zopet v izkušnjo,“ je šepnila in se sklonila bliže k njemu. „Glejte, vi ste še mladi, a že tako . . . tako obupani nad življenjem, da ste se hoteli končati . . .“

Zagozdnik jo je gledal mirno in se je pričel zavedati vsega . . .

„In kdaj so me prinesli?“ je vprašal skoro boječe.

„Pred tremi dnevi; do zdaj ste bili le redkokdaj pri zavesti.“

Zagozdnik je zamižal, kakor da nekaj premišljuje, nato je vprašal počasi, ne da bi jo pogledal:

„In obiskal me ni nikdo?“

„Vaši prijatelji, dijaki menda. Vi ste pravnik?“

Zagozdnik ji je prikimal in se zagledal v strop; njegove misli pa so se sukale vse le okrog prašanja: ali okrevam? Pravzaprav ni čutil pred smrtjo nikakega strahu, celo nekako smešno se mu je zazdelo, da bi se zopet vrnil med ljudi, ko se je že poslovil od njih, ali vendar je dvomil nad upravičenostjo svojega čina. Toda poleg tega dvoma, ki je podil njegove misli v posmrtno življenje, je vstajal v njem tudi ponos, ki mu je branil, da bi nastopil zopet nekdanjo pot, ki jo je že skoro prekinil in končal . . . In naposled se je spomnil še nje, ki je imela zanj le preziranje in zasmehovanje. In ne samo ona, vsi tisti visoki upi in cilji, ki jih je sanjal o svoji bodočnosti, so stopili okrog njega kakor dragi zvesti prijatelji, ki so mu osladili marsikako težko uro . . . in skoro mu je bilo žal za tiste visoke silne misli, ki so črpale svojo moč le v upanju, da si jo nekoč vendar pribori . . . A zdaj je bilo mrtvo in uničeno vse, in Fran Zagozdnik se je zdel sam sebi tako neznamen in v življenju nepotreben, da se je natihem razsrdil, ker je izgrešila kroglja določeno pot . . . Ali s tem srdom, ki se je rodil iz najtrpkjših spominov, je vstalo v njegovi duši tudi upanje, da se še zgodi, kar je zaželel. In ta želja je bila kmalu tako silna in vroča, da ni mislil na drugega, ko na svoj bližnji konec . . . Nenadoma je bil prepričan, da je s svojim življenjem že napravil obračun in te misli je bil vesel, da se je skoro nasmehnil, ko je začutil prav pod srcem oster zboldljaj . . .

Svetloba v sobi je med tem zbledela in skozi okna je lila zelenkasta jutranja luč.

„Dani se,“ je dejala usmiljenka in mu počasi odgrnila odejo, nato pa mu je odpela srajco in previdno odmotala obvezo, ki jo je imel okrog prsi. Zagozdnik se je hotel skloniti in pogledati rano, pa je omahnil nazaj, ker je začutil v prsih bolečino, da se mu je stemnilo pred očmi.

Ko ga je usmiljenka obvezala s hladnejšo obvezo, je bilo njegovo čelo potno, da je skrbno zmajala z glavo.

„Bodite mirni, danes se odloči“ . . .

Zagozdnik jo je pogledal vprašujoče, ker je ni razumel.

„No, močni ste, še slabši so prestali operacijo . . . In potem ne obupajte več, vse življenje je vendar še pred vami . . . in tudi zaradi Boga . . .“

Fran Zagozdnik je slišal njene besede kakor v polsnu, kajti njegove trepalnice so bile že zatisnjene in po vsem telesu je čutil težko utrujenost. — —

* * *

Ko se je zopet zavedel, je stopil na mračen hodnik in se napol počasi po pustem in praznem koridoru na bolniški vrt.

V vrhovih visokih kostanjev je šumelo napol suho in velo listje, zakaj tudi zrak je dišal po hladni jeseni, in Zagozdniku se je z zdela vsa zemlja čudovito pusta in dolgočasna. Gledal je v sivkasto zidovje tihe bolnišnice in se je zasmel temu čudnemu nestvoru, pa ni slišal lastnega glasu in tudi pesek ni hreščal pod njegovimi koraki, kakor da se noga ne dotika tal.

Pri vходу je dremal na klopi rdečeličen vratar, in Zagozdnik je obstal pred njim in ga je potrepal po rami. Toda vratar je dremal dalje, kakor da ni čutil njegove roke, in Fran Zagozdnik je stopil nejevoljno na ulico.

Žalostno in zaspano je viselo nebo nad visokimi hišami; neredko so bile posejane zvezde, in Fran Zagozdnik je srečal celo par ljudi z odprtimi dežniki. In to se mu je zdelo zelo čudno, kajti nanj ni kanila niti ena deževna kaplja. Na vogalu onstran blatne ceste je zagledal dva davna znanca v živahnem razgovoru. Mahala sta z rokami in se pripogibala naprej in nazaj, kakor da se prepirata. Fran Zagozdnik ju je opazoval nekaj časa mirno in tiho, nato se je napotil preko ceste in je stopil naravnost med njiju.

„No, kaj me ne poznata?“ se je začudil, ko se nanj nista niti ozrla.

Starejši, ki je bil bled in očitno jetičen, se je ozrl nekoliko v stran, a Fran Zagozdnik je videl, da oči ni uprl vanj, drugi pa ga je prav tako popolnoma preslišal.

Zagozdnik se je zasmel njuni globoki zamišljenosti, a njegov smeh ni spremenil najneznatnejše poteze v njenih obrazih. Takrat je prišel iz stranske ulice še tretji. Fran Zagozdnik je že iz daljave spoznal v koščeni sklonjeni postavi medicinca Kržana, s katerim sta bila najboljša prijatelja.

„Pozdravljen,“ mu je zaklical že od daleč, pa Kržan je gledal modro, skoro zamišljeno, naravnost predse in mu ni odgovoril.

„No, kaj premišljuješ?“ ga je ogovoril Zagozdnik še glasneje, pa tudi sedaj je podal Kržan svojo desnico samo onima dvema, na Zagozdnika se ni niti ozrl.

„Ali sta bila kaj pri njem?“ je vprašal medicinec Kržan in zamišljeno potegnil z dlanjo preko čela.

„Se ne izplača,“ mu je odvrnil mlajši — „je pri popolni nezavesti. Morda premine še nocoj —“

Kržan je skimal in žalostno pogledal v tla. „Škoda, pa še tako mlad, saj jih ima komaj petindvajset. In zaradi ženske, zaradi tiste Mire —“ Nato je zamahnil z roko in skimal. „Malo več pameti sem mu vendarle prisodil.“

Zagozdnik je poslušal z napeto pozornostjo. „Ampak zakaj... in kdo? . . .“ je povprašal, toda po njem se ni ozrl nikdo, kakor da ne stoji poleg njih. Niti malenkostnega pogleda mu niso darovali, kakor da ga resnično ne vidijo.

„In ona se je baje še smejala,“ je nadaljeval medicinec Kržan. „Menda ji je boter sam hudič!“

Prijatelja sta se zasmejala, le Kržan je ostal resen in mračen.

„Najbrže je meril naravnost v srce,“ je menil mlajši — „pa se je po nesreči zarila krogolja nekoliko prenizko.“

Fran Zagozdnik se je čudil vedno bolj, a prijatelji se niso menili za njegovo začudenje, še ozrli se niso po njem, ko so se razšli, in tako je ostal sredi dolgočasne ulice sam s svojo žalostjo...

Kam? — je pomislil, ko je videl, da se nikdo ne ozre po njem in hodijo mimo njega kakor mimo mrtvega kamena. In zahotelo se mu je kakor še nikoli, da bi se porazgovoril s temi ljudmi, kajti v sebi je čutil silno trpljenje... Kakor ena sama velika solza so bila vsa njegova čuvstva in v tej solzi je bilo vse tako jasno, kakor da mu leže na dlani vse krivice, ki jih je kdaj trpel in zakrivil tudi sam... Rad bi bil odbežal od teh ljudi, ki so nosili v sebi toliko zlobe, a vezalo ga je nanje še toliko vezi, da se je čutil kakor zapredenega v pajčevino. Zdaj, ko ni bilo v njem več nikakega dvoma, ko je bila vsaka njegova misel čistejša od solnčnega žarka, je trpel v svojem velikem spoznanju ne toliko zaradi sebe, kakor zaradi drugih; kajti utelešena dobrota kakor je bil, bi bil neskončno srečen, ko bi uprl le eden vanj svoje hinavske oči in sprejel njegove čiste misli; a hodili so mimo, in Fran Zagozdnik ni zagledal niti enega, ki bi mu bil enak...

Takrat se je spomnil tistih mladih ljudi, med katerimi je predsedel toliko večerov, in še predno je dobro pomislil na vse tisto

mlado navdušenje, na vse težke dvome in misli, je sedel med njimi v zakajeni podstrešni sobi, kjer so se shajali skoro vsak večer.

Pet študentov je sedelo ob dolgi mizi in eden je čital s hrupnim glasom historijo o posmrtnem življenju.

„— — ko je izdihnil, je postala vsa soba prostorna in polna neke čudokrasne luči, v kateri je živel on sam. Od vseh strani je lila vanj moč, ki ni poznala utrujenosti in ko je razmahnil z zrakom svoja krila, se mu je zasmajalo tisoč čudes . . . Hitel je dalje, kakor da mora v enem samem hipu uzreti vso to vesoljno lepoto, ki jo je svobodno meril s svojim drznim poletom. Obstal je nad zlatožitnim poljem in ga grel v solnčnih žarkih sam ves vroč in zroč v istem hipu v vesoljno vsemirje . . . Smejal se je v gromu in je z bliskom udaril v zemljo in v vzdihu umirajočega je zaslutil sebe samega . . . Ali tisti vzdihni so se godili v sanjah, tam nekje v kraju, kjer je oklepala njegov duh ozka ječa. In v tisti ječi se je dogodilo toliko nerazumljivega, majhnega in neznatnega, kakor da ni vladala v njej moč silnega duha . . . Ali ni nekdanj sanjal o nečem, kar ga je rodilo in ga ne bo nikoli uničilo? In sredi teh velikih sanj je dvomil in ni imel toliko moči in odločnosti, da bi razrušil tisto ozko ječo in oprostil svoj duh, da se navžije svobode, ki mu je bila odvzeta in se povrne v kraljestvo lepote, ki je v ječi ni poznal . . . In koliko nizkega je bilo v tistih suženjskih sanjah! Lupina je ukazovala in jedro se je moralo pokoriti in trpeti bolečine, ki so mogoče samo v tistem predživljenju. Zdaj, ko je odpadla lupina, je vzkliklo jedro po svoji volji in moč, ki je bila zatrta v njem, se smeje in ne razume tistih mej, ki jih nekdanj ni mogla prekoračiti. Včasih je pač siknil plamen čez odmerjeni rob tistega smešnega nestvora, ki se je ustvaril, da le za kratek hip priklene nase božansko moč, ki ji ni začetka ne konca in najde svaj pravi dom v prvem hipu navideznega konca . . . a vsakikrat, kadar se mu je zahotelo iz ozke celice, je nudilo telo vse najslajše prevare, da ga priklene nase tembolj . . . Ali naposled je vendar padlo blato od božanstva in v najvišji zvezdi se je čutil majhni iskri, ki jo je spoznal za kraj svojega trpljenja . . .“

Najmlajši med njimi, ki pa je imel že tudi okrog petindvajset let, je segel po kozarcu in izpil na dušek. Nato se je nasmehnil in je skimal. „Ne verujem“ . . .

Drugi so skomignili z rameni in so se zamislili.

Fran Zagozdnik pa jih je motril molče in je mislil čudne misli. Ti blede, suhi obrazi so bili sicer prav isti, ki jih je gledal

toliko večerov, a njihove besede so bile laž in laž je bilo marsikaj, kar so mnogokrat tako sveto trdili . . . Zagozdnik se je čutil, da ne spoznajo svojega greha in je spregovoril glasno in proseče, zakaj zaradi njih je trpel tudi on sam. Toda študentje so segli po kozarcih in videlo se je, da Zagozdnika ne vidijo in ne slišijo.

„Mogoče pa je vendar,“ je pomislil eden — „in če je res, rad umrjem še nocoj!“

„Beži, no,“ ga je zavrnil sosed — „to pa bi bila vendar prevelika izguba, da bi odšla tako nenadoma kar dva.“

„Kdo pa še?“ je povprašal Zagozdnik, pa študenti so molčali in vseh oči so postale žalostne in zamišljene . . .

„In še tako mlad“ . . .

„Kaj mladost,“ se je trpko nasmehnil najmlajši — „zaradi mladosti vem, da mu ni žal, če živi njegov duh življenje, v katero ni veroval“ . . .

„Tudi jaz ne verujem,“ je priznal drugi. „Menda ni na svetu tako hudobnega človeka, da bi ga kaznovala narava z dvojnimi življenjem, oziroma, da bi mu ne naklonila večne smrti. Tistole, kar si pravkar bral“ — se je obrnil proti svojemu sosеду — „bi bila vsaj zame huda kazen . . . Ne verujem!“

„Škoda, da nam ne more razodeti in povedati resnice,“ je zopet pomislil najmlajši, in v njegovem obrazu je bila tako odkritosrčna žalost, da je občutil Zagozdnik ob prvi besedi vse njegovo veliko hrepenenje . . .

„Ampak kdo?“ jih je vprašal, pa študentje so gledali zamišljeno predse, kakor da je spregovoril njegove besede veter, ki je stresal slabo priprto okno ali plamenček, ki se je majal v luči in zdajpazdaj puhnil proti stropu oblaček rjavkastega dima.

„Pa da bi bila vzrok samo tista ženska,“ je zamrmral komaj slišno najstarejši, ki je sedel prav poleg Zagozdnika samega — „skoro ni verjetno. Morda ga je gnala v smrt več radovednost, zakaj je bil poklican v življenje, ki je imelo zanj le žalost in trpljenje; saj veste, da je on največkrat dvomil o večni in resnični smrti. Vse tisto, kar govorijo zaradi Mire, se mi zdi bolj v olepšavo, glavni vzrok pa nosimo tudi mi v svojih dušah“ . . .

„Zato je bolje, da ne verujemo,“ je rekel najmlajši — „in molimo v smrti konec vseh koncev!“

Fran Zagozdnik se je dvignil razburjeno in je spregovoril z zapovedujočim glasom: „Ampak kdaj ste dobili med se meni tako enakega. In zaradi Mire pravite . . . Kaj? Kdo?“ . . .

Vsi so prikimali in zamrmrali:

„Res, bolje, da ne verujemo!“

Na Zagozdnikove besede ni odgovoril nihče, še ozrli se niso po njem, dasi se je zdelo njemu samemu, da se stresa vsa soba od njegovega glasu.

Pa tistikrat je živel že ves v spominu dogodka, ki se je dogodil nekoč v neki čudni preteklosti, v sanjah morda, toda prav na mestu, kjer je stal tisti trenotek Fran Zagozdnik.

Blatna kolovozna pot se je vila ob Ljubljani, ki je tekla leno in brez šuma svetlikajoča se v mesečini kakor motno olje. Na nebu ni bilo več tistih zaspanih oblakov, od vzhoda do zapada je bilo posejano z drobnimi zvezdami, in tam zadaj visoko nad mestom se je kopal mesec v ribniku rumene mesečine.

Fran Zagozdnik je gledal na reko in se je spomnil tistih težkih sanj, ko je stal prav na tistem mestu in se poslavljaj od vsega . . . Toda samo za kratek hip, potem ni mislil na ničesar več in je nastavil samokres ravno na srce . . . In bogve kako, da ni sprožil, ko ni imel ničesar več iskati na svetu, ampak zasanjal tiste težke ure tam v bolnišnici. In vendar so ga našle tudi tam tiste velike sive oči, ki so gledale vanj vse solzne in objokane, kakor da jim je žal vseh tistih prezirljivih pogledov, s katerimi so kdaj bičale njegovo vdano dušo . . .

Fran Zagozdnik je vztrepetal v neki opojni slasti, čudolepih čuvstev, ki pa niso poznali nikake bolečine niti strahu, dasi je prihitel z bliskovito naglico naravnost v tisto sobo, kamor se je napotil nekdaž že tolikrat, a vedno plašno obstal pred vežnimi vrati.

Na širokem divanu je sedela gospodična Mira v svetli domači obleki in se igrala s tolsto desnico plešastega gospoda, ki je imel prepasan trebuh z debelo zlato verižico, in ga je motril Fran Zagozdnik nekaj časa, kakor da ne more najti v spominu njegovega obraza. Ampak spoznal je kmalu gospoda Blatnika, ki je veljal po vsem mestu za bogatega vdovca in se ni prav nič začudil. Le to mu ni ugajalo, da se Mira ni po njem niti ozrla, dasi je videl nekdaž celo v bolnišnici njene oči tako žalostne in objokane, kakor da nosi v srcu samo kesanje . . . Stopil je prav k njej in njen obraz se mu je zdel popolnoma sličen obrazu gospoda Blatnika, tudi roka je bila taka in ničesar ni bilo na njej, kar bi navdalo Frana Zagozdnika s hrepenenjem, ki ga je čutil do nje v času tistih davnih sanj . . . Takrat si je hotel pognati zaradi nje kroglo naravnost v srce; a zdaj je čutil, da se je godilo vse le v nekaki blaznosti v

času, ko še ni čutil v sebi blagodejnega miru, kakor tisti hip, ko se mu je zazdelo tako nerazumljivo in smešno, da se sklanja gospod Blatnik k njej in jo poljubljuje v lice, ko reži za njeno belo poltjo vendar prav tako gnusna lobanja, od kakršne se je ravno pred tremi dnevi obrnil na pokopališču s studom in gnevom. A nekaj je bilo vendar v njej, kar je navdajalo tudi Frana Zagozdnika s čuvstvom prijetne sorodnosti: včasi, ko je drsal gospod Blatnik s svojimi debelimi ustnicami po njenem obrazu, je začutil Fran Zagozdnik, kakor da je dahnila vanj njegov lastni dih: misli, ki so jo vezale nanj, je spoznal in sprejel za svoje kakor mati svojega otroka. Vse drugo pa mu je bilo tako tuje, neznatno in brezpomembno, da se je čudil, čemu je v tistih mračnih sanjah tolikrat mislil na to bitje . . .

Takrat je vstopila mati, ogrnjena v dolgo mantiljo, in je za hip obstala pri vratih, kakor da se je začudila Franu Zagozdniku, ki jih še ni nikoli posetil na stanovanju. Ali njene nemirno mežikajoče oči niso gledale proti Zagozdniku, temveč na Miro, ki je pravkar izpustila tolsto roko gospoda Blatnika.

„Ali že veš?“

Mira je odkimala in tudi gospod Blatnik je stresel z glavo.

„Pred dobro uro, ko sem šla mimo bolnišnice, mi je povedal vratar, da je proti mraku umrl —“

„Kdo?“ je povprašal brez misli gospod Blatnik, da je odvrnila mati začudeno:

„I, no, Fran Zagozdnik!“

Fran Zagozdnik je vztrepetal in je mahoma razumel vso tisto sladko lahkoto in srečo, ki jo je čutil ves čas, kakor da je on sam dih vsega zadovoljstva in sreče . . . Morda je zavelo v vetru ali bogve kako, da je tisti hip planil v toku srebrne mesečine v tisto podstrešno sobo, kjer so sedeli ob dolgi mizi blede študentje. Mirno so sedeli in njih obrazi so bili žalostni in zamišljeni . . .

Fran Zagozdnik je videl njih težke misli in je čutil ves njih dvom; njemu samemu pa je bilo najtežje, ker jih ni mogel osvoboditi, kakor je bil svoboden on sam.

„Verujte!“ je zaklical, a študentje so gledali v tla in ga niso slišali. Vstali so in so se poslovili, ne da bi se ozrli nanj, ki je gledal iz veseljstva vse tajne zagonetke večnega življenja . . .

O nekaterih pobijanih pravih slovenske pisave.

Dr. K. Štrekelj.

8. Muzikališki ali muzikalični.

Perušek („Bravec ali bralec“) očita Levcu (§. 510), da ni moči iz znane njegove knjižice posneti, kako se dado izlepa in naravnost delati slovenski pridevniki iz nemških in romanskih pridevnikov, ko že vendar pozna naš knjižni jezik v tem oziru nekako edinost, pa se vendar bero po njegovem mnenju nestvori kakor muzikališki, aforistični, medicinični, secesijonični in sorodni primeri. Mnogotero teh besed je narejenih iz fantastičnih samostavnikov, slonečih na umišljenih podstavah, ki jih nikdar ni bilo v jeziku, na primer medicinični na medicinika, moralični na moralika. Ne manj jasno se baje slovenijo tuji pridevniki s končnim goltnikom, kakršni so barok, antik.

Perušek je dal povod, da se je istega vprašanja lotil vnovič Tominšek v „Antibarbaru“ na str. 24—32. Pokazal nam je tam, kako se pridevniki na [i]-čni, [i]-ški, -ski, -čni, -ni (harmonični, harmoniški, harmonski, utrakvistni) rabijo v zadnjih dvajsetih letih, to je, približno od dobe 1890. leta. V tej je še sploh navadno obrazilo -ični bilo zamenjeno z novim obrazilom -iški, v katerem vidi g. ravnatelj Tominšek več ali manj poleg domačega obrazila -ski skrito tudi nemško obrazilo -isch, kar pak je z ozirom na češko obrazilo -ický, na rusko -ičeskij vsekakor zelo dvomno. Toda kakor odklanja Perušek umišljene samostalnice kakor medicinika, moralika, smemo z isto pravico zametati podobno prirojene pridevnike, če jih ne pozna niti nemščina niti ne romanščina. Saj tudi nam gre le za pridevnike, ne pa za samostalnice.

Obrazilo -ški podaja Tominšek sam le od grških besed na -logos.

Po pravici je odpravil iz našega tvorstva Bežkovo obrazilo -iški kot neprimerno, ker je sklopljeno nenavadno iz tujega in iz dvojnega domačega obrazila. Stari -ični, kakor smo sploh pisali pred letom 1900., je sicer obdržal večino, vendar je vpeljal večkrat -ni, ter mnogokrat priporočil obrazilo -ski. Zadnje zahteva posebno pri samostalnikih na -ija in pri tistih, ki se končujejo v imenovalniku na l, m, n, r, f, t in d. Preskusimo, kdaj hoče imeti -ski, kdaj -ni!

Kar se tiče naposled omenjenega *-ni*, ga želi Tominšek v primerih kakor formalistni, anarhistni, realistni, utilitaristni, humanistni, utrakvistni, hevristni, karakteristni, pozitivistni, federalistni, centralistni, beletristni, kazuistni, bombastni, fantastni, dinastni, sarkastni, gimnastni, kakor je torej razvidno, zlasti v tvorbah iz samostalnikov na *-st*. Dalje ga hoče v pridevnikih, kakor so dijalektni, herostratni, psihopatni, sistemati (poleg sistemni), metodni, humorni, eksotni, in bi ga želel, če bi se besede ne glasile preveč nenavadno in tuje, v pridevnikih teoretčni, estetni, analistni. Za vse te oblike — če izvzamemo tvorbo humorni, katere do Tominšeka pač še ni rabil nihče namestu humoristični — se je rabilo prej in se večinoma rabi še zdaj obrazilo *-ični*, ter se je pisalo in piše še: dijalektični, herostratični, sistematični, metodični, eksotični, teoretični, estetični, analitični, formalistični, anarhistični, realistični, utilitaristični, humanistični, utrakvistični, hevrestični, karakteristični, pozitivistični, federalistični, centralistični, beletristični, kazuistični, bombastični, fantastični, dinastični, sarkastični, gimnastični. Ker se v tem strinjamo s tistimi slovanskimi jeziki, ki jim rabijo taki pridevniki že dalje časa in niso prišli v dotiko z zapadno kulturo šele v novejšem času, nikakor ne smemo spodrivati pri njih obrazila *-ični*, ampak bi se morali celo veseliti te skladnosti. Zlasti velja to za poljščino, ki si je kakor naša slovenščina izbrala za take tvorbe obrazilo, ki tiči v njem skupina *-čn-* za skupino *-čk-* (ali *-ck* ter *-ček-*) drugih severnih slovanskih jezikov. In kaj vidimo v poljščini? Isto obrazilo kakor pri nas: formalistyczny, anarchistyczny (nasprotno anarchijny od anarchja), realistyczny, utylitarystyczny, humanistyczny, utrakwistyczny, heurystyczny, posytywistyczny, (*federalistyczny), centralistyczny, beletrystyczny, kazuistyczny, bombastyczny, fantastyczny (fantastycki), dynastyczny (nasprotno dynastyjni od dynastyja), sarkastyczny, gimnastyczny; dalje dyjalektyczny, herostratyczny, psychopatyczny, systematyczny, melodyczny, chumorystyczny, exotyczny, teoretyczny, estetyczny, analystyczny. Kar velja o poljščini, isto velja o češčini in ruščini, samo da imamo v teh jezikih v obrazilu *-k-* (*-če-*, *-c-*) namestu pričakovanega *-n-*. Potemtakem bomo pisali analitično-sintetična

in ne analitsko-sintetična ali celo analitsko-sintetna metoda, kakor hoče Tominšek, ter se ne bomo sklicevali na tako zvano „blagoglasnost“ ali na to, „kakor to zahteva potreba“. Ta zahteva namreč le jasnost in drugega nič. Gospoda Perušek in Tominšek bosta kajpada precej prigovarjala s „fantastično samostalniško podstavo“ nekaterih teh tvoreb; toda če to storita, pozabita hkratu, da poznajo jeziki tudi produktivna ali živa obrazila (prim. Burgmann, VG. II. 1. 10), to je, da mora često sicer rabljeni sufiks (formans = obrazilo) pristopiti tudi k deblu, ki se ž njim spaja navadno le drugači. Tako nahajamo tvorbe na *-icus* tudi pri samostalnikih, kjer bi jih nikakor ne pričakovali in jih zares ni najti v staroklasičnih jezikih, pa začno v romanskih jezikih nastopati zmerom češče, zlasti odkar je latinščina postala edini učeni in seособno šolski jezik. In te, ne pa stare tvorbe na *-icus* so postale vzgledne za slovanske tvorbe na *-ični (-yczny)*, *-ičeskij (-ičký)*; zategadelj bo tudi zastonj in nepotrebno, brbati v besednjakih po zares starolat. samostalnikih na *-ica* (= *ika*). Že iz navedenih primerov se razvidi, da pristopa novejši *-icus* zlasti k samostalnikom na *-ista*, ki mu stoje na strani samostalniki na *-ismus*.

Drugo obrazilo, s katerim hoče Tominšek zameniti naš starejši *-ični*, je obrazilo *-ski*, ki slove *-ški*, če se končuje podstava na *-g*: filološki, zoološki, geološki, psihološki, fiziološki, pedagoški. Kar pa velja za to v severnih slovanskih jezikih, to hoče imeti tudi naša slovenščina: Kjer ima namreč poljščina *-giczny*, češčina *-gický* (prim. *g*), ruščina *-gičeskij*, tam imamo tudi mi *-gični*; torej ne filološki, zoološki, geološki itd., ampak filologični, zoologični, geologični, psihologični, fiziologični, pedagogični. Toda pisatelj „Antibarbarov“ zahteva takega obrazila zlasti še pri samostalnikih na *-ija* in pri samostalnikih na *m, n, t, d, f*. Zategadelj piše: kemijski, geometrijski, stereometrijski, historijski, utopijski, olimpijski, astronomijski, anarhijski, analogijski, dinamski, sistemski (poleg sistemni), problemski, mehanski, organski, higijenski, geografski, orografski (toda geografijski); teoretski, estetski, demokratski, aristokratski, patetski, analitski, parasitski, metodski, protestantski (ali protestantovski). Od njegovih tvoreb samo ne spadajo sem: prozajski, narejeno iz proza z naslombo na prozajičen, to iz prozajik (prosaicus) po poeticus. Tudi asocijacijski ne podaje tujega pridevnika, ampak je le določilno

ime sklopljenine Associations-; enako odgovarja spontanski le nemškemu spontan in ne lat. spontaneus, ter je torej na isti stopinji kakor monotonski (monoton). Dalje je črtati narodska imena, kakor romanski (narejeno kakor germanski, španski) in pa lakonski „Lacoenus“, in po teh tudi protestant(ov)ski. Ako se o mnogih tvorbah na *-ični* trdi, da slone na „fantastičnih ali umišljenih samostalnikih“, velja to zlasti o tvorbah Tominšekovih; razložek je le ta, da so zadnje prav mlade in ne sezajo dalje v prošlost kakor deset let. Kaj neki naj rečemo samostalniškemu deblu teoret-, harmon-, patet-? In kako naj izrazimo tuji pridevnik heroicus? Vendar ne herojski namestu herojičen? Če natančneje pazimo na tvorbe na *-ski*, vidimo, da so v njih podani ne tuji pridevniki, ampak tuji adjektivirani samostalniki. Gotovo je razlika med anarhijski (Anarchie-) in pa med anarhičen (anarchistisch, den Anarchismus betreffend), med organski (Organs-) in pa med organični (organisch). Z obrazilom *-ski* moremo zaznamovati določilna imena nemških sklopljenin, in to navadno samo tedaj, kadar izražajo osebe. Zategadelj bomo smeli reči za Protestantenbewegung, Aristokratenwirtschaft prav po naše protestantovsko gibanje, aristokratsko gospodarstvo; toda kaj drugega je protestantična šepernost, aristokratična malopridnost. Tukaj nimamo vselej v oku oseb samih, ampak to, kar se spaja z osebami. Oseba, dostojnost, urad je akademični, le izredka je akademiška (od akademik). Oseba se navadno skriva za stvarjo; zato pravimo geografični in ne geografski, pedagogični in ne pedagoški. Geografični zavod (geographische Anstalt) je ustanovljen ali bi vsaj moral biti ustanovljen zavoljo geografije ali zemljepisja, ne pa zavoljo geografov ali zemljepiscev; oseba teh zadnjih bi se morala zapostavljati stvari ali znanosti sami. Pedagogi naj izdajejo vzgojeslovju, ne pa svojim osebam odmenjeni letnik, torej pedagoški letopis, ne pa pedagoški letopis. Enako naj filologiji odmenjeni časopis prinaša filologična dela, to je dela s filologičnega polja, ne pa dela filologov kot takih.

Tudi v tem oziru se slovenščina kolikor moči natančno strinja s severnimi slovanskimi jeziki, kakor sem že namignil. K zgoraj omenjenim Tominšekovim tvorbam hočem, ker tiči tudi pri nas v obrazilu *-n-*, navesti dotične primere iz poljščine, kakor so: chemiczny, geometryczny, stereometryczny, historyczny, prozaiczny, astronomyczny, akademyczny, anarchi-

czny, analogiczny, dynamiczny, systematyczny, problematyczny, mechaniczny (ker to ni naravnost iz mēchanē), organiczny, harmoniczny (toda od harmonja — harmonijny), higjeniczny, jeograficzny, orograficzny, jeologiczny, topograficzny, teoretyczny, estetyczny, demokratyczny, arystokratyczny, patetyczny, analityczny, metodyczny. Olimpisch se izraža z olympijski in olympicki. Iz navedenega je razvidno, da se k severnoslovanškemu obrazilu tudi tukaj prilaga naš *-ični*, kakor smo pisali splošno do najnovejše blodnje.

Celo naši novotarci prenašajo deloma obrazilo *-ični* ter je uporabljajo tam, kjer Poljaki svoj *-iczny*, Čehi svoj *-ický* in Rusi svoj *-ičeskij*. Iz tega smemo sklepati, da smemo naš *-ični* rabiti ne samo tedaj, kadar stoji zanj tuji, če tudi le iz kulinarčne latinščine posneti *-icus*, bodisi tako narejeni pridevnik pravilen ali pa le po analogiji zveržen. To obrazilo je za naš knjižni jezik edino opravičeno, kakor je bilo, preden so vpeljali svojo mešanico naši jezikobrodci. Tudi v bodoče nam bo torej pisati estetično-kritična razprava in filologično-kritično raziskavanje namesto estetsko-kritska razprava in filološko-kritsko raziskavanje.

Zgoraj sem omenil nekaj primerov, kako se ravna z nekaterimi tujimi pridevniki, ki nimajo obrazila v latinščini *-icus*, v nemščini *-isch*: monotonski iz n. monoton, spontanski iz n. spontan. Pri prvem zahteva Tominšek po pravici obrazilo *-ski*, ker bi dvojni *n* (končni *n* debla in začetni *n* sufiksa) dal pri nas en sam edini *n*. Težavnejše je kajpada vprašanje, kako narediti iz takega pridevnika samostalnik, ker bi samostalniška končnica *-nskost* bila nezaslišana. V tem primeru ne preostane drugega, kakor da sežemo nazaj k tvorbi s starim *-ьнъ* ter pravimo monotonost, spontanost.

Ko slovenimo tuje pridevnike kakor antik, barok, analog, reciprok, zahteva Tominšek, da naj ohranimo goltnik. Če pa vidimo, da pravi narod za ledik tudi ledičen (ledičen fant, ledičen stan, ledična dekle), potem smemo pač tudi v naših primerih preminjati goltnike v šumevce: baročen, antičen, analožen, reci pročten. Tako se da vsaj ločiti antique kot pridevnik ženskega spola od samostalnika antika (n. antique in die Antique).

Dr. Ivan Lah:

„Živi mrlič“.

Iani v novembru se je raznesla po svetu vest, da je na begu v samoto umrl veliki Lev Tolstoj. Sledili so nekrologi, življenjepisi, spomini, predavanja. Toda svet se je pred vsem zanimal za njegovo literarno zapuščino, saj je bilo znano, da je še mnogo del nedokončanih in neizdanih; ostala je obširna korespondenca, kajti Tolstoj je bil v zvezi takorekoč z vsem svetom. V svoji oporoki je zapustil vse papirje svoji hčeri Aleksandri Levovni, urejevanja se je lotil V. G. Čertkov, ki je kot tajnik Tolstega dobro poznal njegovo življenje in delo. Po preteku enega leta je sedaj izšlo iz bogate zapuščine prvo delo — „Živi mrlič“,¹ ki ga je Tolstoj napisal leta 1900. Snov drame je zajeta po resničnem dogodku, ki ga je Tolstemu pripovedoval N. V. Davidov, predsednik moskovskega okrajnega sodišča. Dejanje je vseskozi napeto in bo imelo gotovo tudi na odru velik uspeh.

Vsebina je sledeča:

Fedor Vasiljevič Protasov in njegova žena Elizabeta Andrejevna sta živela že par let v zakonu; dobila sta tudi otroka. Protasov je bil pred zakonom zapravljev lahkoživec in tudi v zakonu ni našel pravega zmisla življenja. Elizabeta Andrejevna je imela v mladosti prijatelja Viktorja Mihajloviča Karenina. Ko se je Protasov ž njo oženil, je bil Karenin za granico. Karenin se je vrnil in postal hišni prijatelj; njegovo razmerje do Protasova in njegove žene je bilo v resnici prijateljsko. Protasov tudi ni bil ljubosumen, le zdelo se mu je, da njegova žena skrivaj v srcu ljubi Karenina in da on moti njiju srečo. Čutil se je nevrednega ženine ljubezni. Ko je nekoč nastal doma prepir zaradi nekega denarja, zapusti Protasov dom in odide v veselo življenje, kakršnega je živel v svoji mladosti in ga tudi v zakonu ni mogel pustiti. Elizabeta Andrejevna (v drami se imenuje Liza, Protasov pa Fedja), plaka za svojim možem. Njena mati, Ana Pavlovna, se mnogo trudi, da bi jo potolažila; toda Liza se ne da utolažiti. Vedela je sicer, da je njen mož zadnji čas zapravljal njen denar po šantanih pri cigankah, toda kljub temu mu je hotela ostati zvesta in želi, da bi se vrnil. Njena mati pa je zadovoljna, da je Protasov odšel; zdelo se ji je, da je dovolj vzroka

¹ Živoj trup. Drama v 6 dejstvijah i 12 kartinah.

za ločitev zakona; rada bi se iznebila neprijetnega zeta, in Liza naj bi vzela Karenina. Karenin sicer ljubi Lizo z ljubeznijo mladega prijatelja, toda nikakor ni za to, da se Liza da ločiti od svojega moža, posebno, ko vidi, da Liza svojega moža ljubi in da hoče ostati njegova. — Med tem pije Protasov s prijatelji pri ciganih. Ugaja mu ciganka Maša; tudi Maša ga ljubi, toda Protasov nima denarja in starši Maše niso zadovoljni s to ljubeznijo, ki nič ne nese. Med tem pride Karenin k Fedji; poslala ga je Liza. Karenin ga prosi v svojem in njenem imenu, naj se vrne. Toda Fedja je pijan; sliši, kako poje Maša in ne da Kareninu odločnega odgovora, le denarja hoče. — Karenin se pa vrne domov, ne da bi bil kaj opravil. V dejanje posežejo tudi knez Abrezkov in mati Karenina. Prevladuje mnenje, da je najboljše ločitev in nova ženitev. Toda niti Liza niti Karenin nista za to. Knez Abrezkov hoče stvar urediti. Obišče Protasova in ga najde v objemu z Mašo. V pogovoru pravi Fedja knezu: „Vidite, že deset let živim svoje nebrzdano življenje, in prvič me je pomiloval tak človek kakor ste vi. Obžalovali so me tovariši pivci in ženske... Toda razumen, dober človek, kakor vi... Hvala lepa! Kako sem prišel do svojega pogina? Prvič: vino. Vina ne pijem, ker je okusno, ampak, karkoli delam, čutim, da ni to, kar je potrebno, in potem me je sram. Sedaj govorim z vami, in me je sram. Biti vodja, sedeti v banki — za vse me je sram, sram. Ko se napiješ, te preneha biti sram. In ne muzika opere, Beethoven, ampak ciganje! To je življenje, energija se vliva v tebe. In poleg tega ljubke črne oči in nasmeh. In čim bolj je vse to vablljivo, tem bolj me je potem sram.“ Tako misli in čuti Protasov. Nazadnje odgovori knezu, da naredi, kar onadva želita. Ako se hočeta vzeti, naj se vzameta. Ko knez odide, poseže Protasov po revolverju in se hoče ustreliti, toda nima poguma. Tako ga najde Maša in ga reši. Ker pa hoče Fedja na vsak način izginiti s sveta, ga spomni Maša na slučaj v povesti „Zakaj“, kjer je nekdo izginil na ta način, da je pustil obleko na bregu in je svetu naznanil, da se je utopil. Protasovu se zdi to rešilna misel in stori tako. — Liza zelo trpi, ko izve o njegovi smrti. Čez teden potegnejo nekoga iz vode in jo povabijo. Liza niti ne pogleda utopljenca, ampak takoj prizna: on je. Potem se poroči s Kareninom in živi z njim v srečnem zakonu. Protasov pa živi med tem kot „živi mrlič“ med veselo izgubljeno družbo. Preide nekaj let. Nekoč pripoveduje Protasov v krčmi umetniku Pjetuškovu o svojem življenju. Pove mu, da je „živi mrlič“ in mu razlaga svoje nazore: „V krogih, v katerih sem se

rodil, so vsakemu na izbiro tri reči: služiti in zbirati denar in množiti zlo v katerem živiš, — to mi je bilo zoprno — drugič: uničevati to zlo; za to je treba junaka in jaz nisem junak — in tretjič: pozabiti se, piti, izprehajati se, peti — in to sem delal. In tako sem dopel.“ Karenina hvali, da je dober in razumen človek, tudi o svoji ženi govori vse najboljše. Prizna, da je želel, da se onadva vzameta, zato je za nju umrl. „In jaz, glej, živim in pijem. Včeraj sem šel mimo njihovega okna. Nekaka senca je šla za zaveso. Včasih mi je težko, včasih nič. Težko je, ko ni denarja“ . . . Povest posluša neki Artemjev in se pridruži rekoč, da bi se iz tega lahko koval denar; pisal bi Kareninu: „Plačaj ali te naznanim, da živiš poročen z ženo drugega moža!“ Protasov se razjezi nad njim; toda Artemjev pokliče stražnika — in tako pride stvar pred sodišče. Zadnje scene se gode v sodnih prostorih. Sodnik ne veruje Kareninu in Lizi, da nista vedela, da Protasov še živi; ono pismo, v katerem je njima naznanil svojo smrt, se je bilo izgubilo. Tudi Lizi očitajo, da je nalašč priznala pri onem utopljenču, da je njen mož. Tako preti nevarnost, da ju sodišče obsodi. Tu nastopi Protasov, zanemarjen, v slabi obleki. Sodnik ga izprašuje po stanu, veri, starosti. Protasov pa pravi: „Nič ne vprašujte, povem vse, kar mislim, a vi pišite! Bodo vsaj prvič v protokolu razumne človeške besede. Žive trije ljudje: jaz, on in ona. Med njima so urejene razmere: borba med dobrim in zlim, taka duševna borba, o kateri vi niti pojma nimate. Ta borba se konča z znanim položajem, ki vse razvezuje. Vsi so zadovoljni: onadva sta srečna in ljubita spomin na me, jaz sem v propasti srečen v tem, da sem storil, kar sem moral, da sem nevednež šel iz življenja, da bi ne motil nje, ki so polni življenja in dobri. In mi vsi živimo. Naenkrat se pojavi nepridiprav, zahteva od mene, da se udeležim šantaže; jaz ga poženem, on pa gre k vam, k boriteljem za pravico, k varuhom nравnosti. In vi ki dobivate dvajsetega vsakega meseca dve grivni za zlo, si oblečete monduro in se junačite lahkomišlno nad njimi, nad ljudmi, ki jim ne sežete do gležnjev, ki vas niti v sprejemno sobo ne puste“ . . . Tak nastop neugodno vpliva na sodnike. Protasov vidi, da sta vkljub njegovi izpovedi Liza in Karenin v nevarnosti. Ivan Petrovič mu prinese samokres. Obravnava še ni končana, ko se ustrelji.

„Kaj si storil, Fedja, zakaj?“ vzklikne Liza.

Fedja: Oprosti mi, da te nisem mogel drugače odvezati. Ne zaradi tebe . . . meni je tako boljše. Vidiš, jaz sem že davno gotov . . .

Liza: Ti ostaneš živ! (Pride doktor.)

Fedja: Jaz brez doktorja vem . . . Viktor, zbogom! . . . A Maša . . . je zamudila . . . (plaka) . . . kako dobro . . . (umre).

S tem se konča življenje „živega mrliča“. V tej drami srečamo iste nazore, kakor v glavnih delih zadnje njegove dobe. — Protasov je človek, ki ne najde zmisla življenja. Zapravil je samega sebe v mladosti; toda zato noče motiti onih, ki so dobri. Protasov je mrlič, predno navidezno utone, ker nima one ljubezni, ki daje zmisel življenju; zato tudi ne more ostati pri ženi, ker se mu zdi, da je grešil proti nji, predno jo je vzel. Liza je žena, ki ljubi vkljub vsemu svojega moža in hoče živeti le z njim, tudi ako jo on zanemarja. Druge osebe so po večini tipi iz družbe in življenja. Z zastarelimi in oficijalnimi nazori, proti katerim nastopa i „Živi mrlič“, ker njih nazori onemogočujejo, da bi človek izpolnjeval voljo božjo, kakor jo čuti v svojem srcu. — Življenje ima razne mamljivosti, s katerimi vabi ljudi k sebi, da pozabijo na pravi namen življenja: to so živi mrliči; drugi pa najdejo pravo življenje v ljubezni, veri in v evangeliju . . . Ljudje so dobri in bi ne motili drug drugega v sreči, pač pa jih motijo družabne naprave, ki nasilno posegajo v njih voljo. Zato mora tudi „živi mrlič“ umreti, da morejo živeti oni, „ki so polni življenja in dobri.“

Anton Debeljak:

Luč iz vzhoda.

V jezero obzorja trosi
solnčni prah z neba se bliskajoč,
ko da kdo demante brusi —
zvezde za nocojšnjo noč.

Čez obzorja breg se muči
moj pogled, da v reke dno bi splul
proti vrelcu čiste luči,
z zlatom vzhoda se obsul.

Plul bi, plul v sinječe dalje,
dvoje jasnih srečal bi oči,
ki blesté vse dni demantne
in vse biserne noči.

Fran Albrecht:

Nočni pogovori.

Sentence, aforizmi, eksrompti . . .

Noč je ogledalo duš. Kakor nikoli podnevi, se v noči razodene človeku duša, to je vse tisto, kar imenujemo dobro in slabo, pogum in bojazen, ljubezen in sovraštvo.

*

Pripeti se, da po noči ne morete spati. Vroča omotica leže preko telesa. Vsi živci se napno, vsi čuti se poostrijo. Možgani delujejo intenzivneje, čelo se pali ob ognju blazin; iz por se usipljejo iskre . . . Takrat morate, morate misliti. Ali ne? . . .

*

Gotovo ste že doživeli trenotek, ko ste zakričali samemu sebi:

„Razgali se duša nocoj pred seboj,
uklenjena v strasti, v mogočni oblasti laži!“

Ali pa:

„Noči brez spanja in brez zvezd,
noči iskanja skritih cest,
noči vprašanj, noči molčanj,
nerazrešljivih, večnih tajn!“

*

Sam ne vem, kako je to, da se mi na svetu najbolj gnusijo ljudje, ki malo ali nič ne mislijo. Človeku bi morala biti vendar misel potrebna, kakor ribi voda.

*

In stremljenje ljudi bi moralo biti v prvi vrsti, da postanejo ljudje; v drugi vrsti, da postanejo boljši ljudje.

*

Znamenje slabih ljudi je, da opazijo samo slabe strani svojega bližnjega. Kajti kdor jih ne opazi na sebi, opazi jih tem preje na drugih.

*

Mi, ki smo mali, mi sanjamo daleč,
 mi, ki smo bolni, mi sanjamo moč . . .
 Sanjamo — pojemo — vriskamo . . .
 v dušah pa čutimo grozo in noč!

*

O blagor nam, ki smo mladi in zdravi in si domišljamo bog-
 vekaj! Pa nas vseh še čaka pregrenka minuta, ko se bodo sesuli
 trhli stebri naše domišljavosti in se bo razbil naš ponos ob drugih,
 ki bodo imeli premoč.

*

Čemu mislimo toliko in tako često o sebi? Ali je to samo
 izraz samoljubja in domišljavosti?

*

Globoko pogledati v življenje, to je deviza. Kajti, ah, kolik
 misterij je življenje za mladega človeka!

*

Samo, kdor pusti, da vtisne življenje vse svoje sledove v nje-
 govo notranjost, ta je živel mnogo.

*

Kdor pa je skrajn individualist, je obsojen v skrajno samoto.

*

Ali je zares individualizem istoveten z egoizmom?

*

Malo je ljudi, ki so ozdraveli vsled sugestije. Legijon je onih,
 ki so vsled sugestije postali v resnici bolni.

*

Ljudje se zastrupljajo tudi s svojim koprnenjem . . . koprne-
 njem po lepoti.

*

Mnogim je umetnost kakor opij: upijanajo se ž njo.

*

Opazil sem, da baš najbolj erotične narave često najmanj ljubijo.

*

Kadar dozorel mož ljubi žensko, preveč sovraži njene napake, da bi mogel ljubiti povsem iskreno. Le nedozoreli, nesamostojni ljudje ljubijo napake . . .

*

Mož, ki ljubi, čuti tako fino, da ga razžali nerodna gesta njene roke ali nepotrebna vejica v njenem pismu.

*

Ljubezen med spoloma je polna dvomov; in ni ga tako izčiščenega razmerja, da bi ne bilo nekaj skritega, nedoumnega sovraštva v njem. Čim globlja in resničnejša pa je ljubezen, tem bolj skrito in nedoumno je sovraštvo v njej.

*

Mnogo zakonov je nesrečnih, ker je žena preveč podobna možu.

*

Kdor ne veruje v žensko ljubezen, ali zna, ali more potem še ljubiti?

*

Mi vsi smo nenasitni ljubezni. Pa vendar je ljubezen strup.

*

Pravijo, da zdrav človek ne potrebuje Boga. Torej je iskanje Boga znak bolezni?

*

Jaz sanjam vero ateista — ki ljubi dobro in sovraži zlo.

*

In religije? . . . Suum cuique! Pustite naj se duše izčistijo v zmotah . . .

*

Mi vemo, da za druge ljudi ni vse novo, kar mislimo. Bogve kdo vse je že mislil iste stvari? Ali poglobitno je, se mi zdi, da je novo za nas in da jih mislimo mi sami!

R. Jakopič:

Ivan Grohar.

II. Spomini.

Rakor spomladanski viharji zbeže leta gorečega hrepenenja, iskrena upanja, leta prekipevajoče moči in volje; že se vlačijo blede megle čez deželo sanj. — Kdaj je bilo? Ali ni bilo včeraj, ko sem se trepetajočega srca podal na pot v svetišče umetnosti? Saj mi še mehko pljuskajo na ušesa valovi Izare, in ravnokar sem zapustil skromno bivališče F. Vesela, kjer sva kovala zopet brez popoljnega zaključka življenske načrte in reševala najine umetniške probleme. Noč je. Po Svabinških poljih hodiva z majhnimi svetilkami na prsih, oborožena s slikarskim orodjem in skušava z vztrajnim naporom se uglobiti v skrivnostni čar tihe noči. In v druge kraje me nesejo spomini. Po hribih njegove domačije laziva z Groharjem in sanjava, roznato upanje v srcih o srečni bodočnosti. In spomin plava za spominom. Oh! koliko let leži med tem blaženim časom in odurno sedanjostjo! Koliko nadepolnega dela, koliko navdušenega trpljenja, koliko poskušenj in koliko razočaranja od tedaj! Koliko, koliko lepih sanj in načrtov je razdejala kruta resničnost! Kje so sadovi tega trudapolnega življenja? Kam so se izgubili tovariši, poklicani skupno zidati temelj umetnosti na slovenskih tleh? Eden, ki je bil zavetišče mladim tovarišem, sklenil je zgodaj daleč od domovine; malenkostne okoliščine so iztrgale drugega iz našega majhnega kroga, tretji je rešil svoj čolnič na tuje. Enemu je bila naša družba preskrivnostna in odšel je. Z mrzlim srcem se je poslovil, saj se ni nikdar dosti zanimal zame in moje tovarše — kajti on ni imel časa za to.

Nekega dne, ko se je jel sneg tajati, pride Grohar k meni, izmučen do smrti, noge so se mu šibile in osušeni čeljusti sta mu šklepetali od notranjega mraza. In ko sem mu pogledal v njegove oči, spoznal sem, da je svoje delo že dokončal. „Ivan! zdaj pojdeš v Italijo; uredi svoje posle in pripravi se hitro na pot, ker pomlad se že bliža.“ Z nerazumnimi očmi me pogleda in s slabotnim glasom me začudeno vpraša: „Kaj praviš? V Italijo pojdem? Saj nimam denarja in nikdo mi ga ne bo dal. To ni mogoče, to ni res!“ — „Prav gotovo boš šel! Deželni odbor ti da podporo in pojdeš kamor ti drago. Pa slab si — pojdi najprej k zdravniku, da ti on kaj nasvetuje; potem pa stori le hitro

druga potrebna pota.“ — Solze upanja so se mu lesketale v očeh, ko se je poslovil. Jaz pa sem žalostno gledal za njim. Kakor dozorel klas se je zibal, noge so se mu opotekale. In slišal sem šumeti temne peroti Azraela. — Ko pa so ga v grob polagali, bilo mi je, kakor da se utrga velik kos od mojega telesa in se zvrne v črno zemljo. — In kje so oni drugi, ki jih je valovje umetnosti zaneslo slučajno v mojo bližino? Kje? . . . Zdaj sem skoraj sam! — Pred menoj se odpira široka, samotna cesta. Življenja hrup mi doni le iz daljave. To je menda prava domovina umetnika. V samotni more zbranejšje slušati glasovom svoje duše; iz gotovega razdalja more bistreje opazovati vrvenje pisanega življenja, more globokeje pojmovati njega zmisel in namen.

Vse življenske prikazni doživljati v sebi in iz tega notranjega dožitka oblikovati, to mi je bil vedno edino pravi način umetniškega proizvajanja, in iskren stik z naravo edina pot do umetnosti. Umevno je torej, da so mi bile akademične oblike od nekdanj zoprne, in da sem se zgodaj vadih hoditi po lastnih potih. Ko sem se v teh prvih letih iskanja in učenja seznanil z Jamo, sem kmalu spoznal, da je tudi on prevzet od podobnih nazorov. Sklenila sva tesno prijateljstvo in se posvetila z vneto proučevanju narave v njenih oblikah in prikaznih. S tem namenom sva se ob priliki daljšega skupnega bivanja v Ljubljani tudi večkrat shajala v moji delavnici na Mirju in se vadila risati in slikati po živem modelu. Kasneje se je nama pridružil še L. Grilc, skoraj gotovo le v spominu na lepe akademične čase. Spominjam se, kako sem nekega dne delal in se trudil, da dosežem na platnu učinek, kakršnega je napravila name človeška postava pred menoj, kako sem se mučil najti vzroke tega učinka — pa brezuspešno. — Mož je stal pred belopobarvano steno, katero so lahko oplazovali žarki popoldanskega solnca. Nič nenavadnega, jako enostavno; vendar pa sem obupal in ustavil delo. Čutil sem, da se Jami podobno godi. In pogledal sem proti Grilcu. Ta je stal pred svojim stojalom in marljivo delal. Slika na platnu pa je bila skoraj gotova. In začuden ga vprašam, kako to, da je ozadje rjavo pobarvano, in da je poza akta drugačna, kakor v resnici. Grilc pa se prekanjeno namuzne in pravi: „Veš, to mora že tako biti; tako je namreč pravilo, da je ozadje temno, sicer se telo ne loči od njega; drugo pravilo pa ukazuje, da je črta, ki veže vratno jamico s peto, navpičnica, ker sicer človek ne more stati.“ — „Tako!? Vratna jamica in peta v navpičnici in ozadje rjavo? Glej, pred nama stoji živo človeško telo, tri metre od naju

oddaljeno in plastično se loči od odzadja, po katerem se ravnokar igravo najraznovrstnejše barve v najnežnejših niansah; stoji zanesljivo kakor okamenelo, čeravno ne ležita vratna jamica in peta v navpičnici. Prijatelj! Tvoja pravila so napačna in zmota je tvoja umetnost.“ In skoraj gotovo sem se tudi jaz prekanjeno namuznil, ko sem pogledal Grilcu v preplašeni obraz. Žal mi je bilo pozneje, da sem reveža tako razburil s svojimi pregrešnimi besedami! Z Jamo pa sva bila utrjena v svojem prepričanju, da je najina pot, čeravno težavna, vendar edino prava in zato nisva obupala, kajti vedela sva, da prideva prej ali slej do cilja. —

V tem času sem videl v nekem oknu v Šelenburgovi ulici sliko, predstavljajočo Sveto družino. Ni bilo to ravno kaj posebno samostojno delo — spominjalo me je na neko sliko Dagnan Bouvereta v monakovski pinakoteki — vzlic temu me je zanimala, ker sem zapazil, da je slikar na potu se odpovedati akademičnim pravilom in da išče svoj način izražanja. Podpisana je bila slika z I. Grohar. In mislil sem si: „Ta I. Grohar je nama soroden človek, tava še v nejasnem, pride pa prej ali slej do najinih zaključkov. Seznaniti se hočem z njim.“ Tedaj me je prešinila prvokrat misel, misel lepa in velika. Hotel sem jo slišati v zvoku besede in previdno sem se ozrl krog sebe, če me kdo ne opazuje in tiho sem šepetal: „Slovenska umetnost! — Niso sanje, nikakor ne. Saj nas je že nekaj! F. Vesel jadra v svojem že popolnoma jasnem toku, — vztrajno se bori z Jamo in s trdno voljo bova kmalu premagala vse zapreke in težave. I. Grohar se nam pridruži — in kdo ve, če ne živi nekod še kak nepoznanec, ki stremi z ravno tako resno voljo — in potem nam slede še drugi. — Da, da, tako bo. S skupnimi močmi začnemo zidati temelj slovenske umetnosti. Z zavednim svojim delom začnemo dramiti svoj ubogi, speči narod. Ustvarjati hočemo, kakor junaki in narod nas bo radostno objel. Narod z nami, in iz domačih tal vzraste umetnost, da jo bo občudoval ves svet...“ Tako sem mislil takrat. Bil sem namreč še mlad in neizkušen.

Moj sklep, seznaniti se z Groharjem, se je uresničil prej kakor sem pričakoval. Slučaj me je prinesel v Zalilog pod Sorico. Kar stopi nekega dne v gostilniško sobo mlad človek dolge postave. Njegov vesel obraz je bil s pikami gosto posut in tanki konci brk so mu viseli melanholično daleč navzdol, lase pa je imel kodraste. Okrogla usta so bila kakor na žvižg pripravljena in oči so se mu nedolžno smehljale. „To je slikar gospod Ivan Grohar,“ predstavi mi ga gospodinja, on pa doda: „Prišel sem iz Sorice, da se z vami

seznanim. Zvedel sem, da ste tu.“ — „Ravno prav,“ odvrnem jaz, „me jako veseli, ker tudi mene mika seznaniti se z vami.“ In prisedel je k mizi, in razgovarjala sva se do poznega večera. Prihodnjega dne sem se nahajal na njegovem domu v Sorici. Ponosno in z zadovoljnim smehljajem mi razkazuje svoje umotvore, večidel šolske študije, ki vise v obilem številu po stenah. Nekoliko razočaran sem, pa kmalu se zopet potolažim, ko zapazim na stojalu najnovejšo začeto sliko. To je zopet tisti Grohar, s katerim sem se seznanil v Ljubljani. Začne me izpraševati po mojem mnenju o svojih delih, in odkrito mu razodenem svoje umetniške nazore. Pazljivo me poslušša, kakor da vidi v meni starejšega svojega tovariša, čeravno sem bil mlajši od njega. Ni čuda! saj je prišel pozno do resnega učenja, šele po dovršeni vojaški službi je šel najprvo v Zagreb in potem v Gradec, kjer je obiskoval tri leta tamošnjo umetniško šolo, in ravnokar se je vrnil iz Monakovega.

Mikalo naju je na prosto in lahkih misli se podava na izprehod v sosedne hribe.. Oba sva jako dobro razpoložena in živahno se razgovarjava o slavni bodočnosti. To so bile ure zlatega upanja. Spominjam se, kako je veselo zavriskal, ko sva z višave gledala doli v solnčnato dolino in dihala sveži zrak. Sklenila sva prijateljstvo, in od tedaj sva korakala na svojih umetniških potih vedno drug poleg drugega. —

Žalostno je dandnes za umetnika, zlasti v prvi dobi svojega razvoja, če je prisiljen potom naročil vzdržavati svoj življenski obstanek. Namen umetnosti je, človeštvo duševno oplojati, in kadar zgreši ona ta svoj namen, izgubi tudi svojo upravičenost. Umetnik, izvrševatelj tega namena, stoji torej pred veliko, sveto nalogo, katero more le rešiti, če si prizadeva, da povzdigne svoje lastne duševne potence kolikor mogoče visoko nad površje vsakdanjosti. Umetnik biti se tedaj pravi: stremeti po spoznanju in resnici. Množica pa ima danes vse drugačne skrbi. Ne samo, da so ji izumrli njeni estetični instinkti, izgubila je tudi vse veselje nad resnico, nad spoznanjem in popolnostjo. Ona živi le za svoj telesni obstanek in bega za čutnimi nasladami in tudi v umetniku vidi le nekoga, ki naj laska njeni počutnosti. Ona ga hoče ponižati k malikovanju, on pa hrepeni po čistem obličju svojega boga. To nasprotje med zunanjimi razmerami in notranjim prepričanjem igra v življenju mnogih umetnikov nad vse žalostno vlogo. Tu odgovornost za podeljeno mu duševno imetje, katerega vsestransko izkoriščanje mu ni le naravna pravica, temveč sveta dolžnost, tam žalostna usoda,

ki ga sili sprejemati vsakdanji kruh iz rok one množice, katere nagoni ga hočejo zaslužniti, med tem, ko on čuti v sebi poklic ravno to množico duševno povzdigovati in oplojati. To je tragičen razpor, ki je pokopal že marsikaterega izvoljenca.

In ta tragični razpor spremlja ubogega Groharja skozi vse njegovo življenje. Komaj se je začelo daniti v njegovem umetniškem zavedanju, že je stal na razpotju: svet — ali umetnost. Notranja odločitev Groharju gotovo ni delala mnogo težav; neizmerno težko pa je bilo, spraviti to notranje prepričanje v soglasje z zunanjimi okoliščinami. Zato se Groharjev umetniški razvoj ni mogel tako hitro vršiti, kakor bi se to zgodilo v normalnih razmerah. Tako vidimo Groharja na prvi umetniški razstavi v Ljubljani še skoraj popolnoma v vezeh konvencionalnega slikarstva, četudi je že prišel do spoznanja svoje posebne umetniške nadarjenosti, ki mu je velevala iskati si lasten način izražanja. Kakor vsakemu resnemu umetniku, tako je bil tudi njemu tesen stik z naravo začetek in konec vsega učenja in znanja, pa vedno in vedno ga iztrga skrb za vsakdanji kruh iz njenega oživljajočega objema. Za Groharja se začne nekako dvojno življenje, ki konča šele z njegovo smrtjo. Na eni strani popolna udanost v to, kar spoznava on za umetnost, na drugi strani pa vedna podredba željam svojih naročnikov.

Za časa svojega bivanja v Ljubljani se uda s posebnim veseljem slikanju v prosti naravi, medtem ko izvršuje doma naročila, ki mu prinesejo nekoliko izkupnine. Poda se v samoto pod Koprivnik, kjer mu je za malo časa dopuščeno se utopiti nemoteno v proučevanje narave. Pa narava je stroga učiteljica! Kdo se ji more bližati brez strahu? Grohar še ni čutil dovolj moči v sebi, da bi si upal samostojno razmišljovati in občutiti njeno veliko misel, iskal si je pomoči in opore pri onih, ki so že gledali ta misterij. Njegovo bivanje pod Koprivnikom ni trajalo dolgo, sila ga prižene kmalu zopet v Ljubljano. Pa zaželen košček kruha mu za zdaj izostane. S plahim srcem in tesnobnim občutkom upa v drugo razstavo; s hlasno vnemo sodeluje pri njeni uredbi in potem — čaka. Mora prodati, mora — na vsak način, sicer ne more dalje živeti. Tam po stenah vise njegove slike, skromno in še nekoliko neokretno se upa v njih osebnost umetnikova na dan. Pa ravno to je, kar zada njegovim nadam smrtni udarec. Kritika jih odkloni, kritika odkloni sploh vse, kar se drzne žaliti okus občinstva; kritika nasvetuje slovenskim umetnikom, naj pobero svoja kopita in naj se ne prikažejo več na domačih tleh,

če mislijo nadaljevati započeto smer. Grohar tava tih in samotni naokoli. Težak oblak leži na njegovi duši. —

Kakor motne sanje vlačijo se po mojih mislih spomini na ta žalostni čas. In vendar — skrivnostna svitloba se trese skozi žalostno temo teh dni — zmaga ideje nad življensko bedo in zemeljsko boleščjo. — Grohar, zaničevan od ljudi, v stiski in bedi, zaznamovan z znakom sramote, slika v globoki zapuščenosti svoj prvi znameniti umotvor, prijazno se smehljajočo „Pomlad“.

V jeseni istega leta se pada Grohar na Dunaj, pa beda ga spremlja. Vzlic temu ne omahne, kajti lepo in veliko upanje ga vzdržuje. Ne želi si nič več in nič manj, kakor razstaviti s svojimi tovariši na Dunaju. In če gre le količkaj po pravici, si misli Grohar, mora tam prodreti mlada slovenska umetnost. In potem — potem ji je tudi domovina odprta. Grohar je bil optimist in je imel nedolžno srce. On niti ne more dosti zameriti svojim rojakom, da so odklonili z nezaupanjem svoje mlade umetnike, ki razširjajo tako nove, tradiciji nasprotujoče umetniške nauke. Če pa je spregovorila dunajska kritika svojo mogočno besedo — tako upa on — potem bo narod svoje zavržene sinove s ponosnim veseljem objel . . .

Grohar je bil optimist in je imel nedolžno srce.

Z Miethkejem smo se bili že dogovorili, da razstavimo v njegovem salonu in sicer v prihodnji jeseni, pa prizadevnost in hlast Groharjeva ter radovoljnost Miethkeja so pospešili otvoritev, tako da se je ta mogla vršiti že spomladi. Z največjo naglico smo se torej pripravljali na razstavo. Izbera nam ni delala mnogo preglavic, pobrali smo kar tiste stvari, ki smo jih imeli na drugi razstavi v Ljubljani ter pridejali le še malo novejših del. Dobre volje, četudi brez groša v žepu, odjadrava z Žmitkom iz Prage, da sodelujeva pri uredbi. Grohar naju pričakuje. Ko ga zagledam, se ga skoraj prestrašim, tako upal in slab je bil. Pa njegove oči so se mu vendarle smehljale od veselega pričakovanja. Dnevi so hitro minili, najvažnejše priprave so bile skoraj končane, zdaj je bilo treba opraviti le še nekaj obiskov. Ko sva z Bernekerjem absolvirala visoko ministrstvo, podava se z Groharjem na dolgo pot h kritiku dr. F. Servaesu. Bil je neprijazen popoldan, pa kaj početi? — Imela sva oba skup le še dvajset vinarjev v žepu in treba je bilo misliti tudi še na večerjo, zato sva sklenila, da greva peš. Moker sneg je naletaval in se mešal s tankim dežjem, in neskončno se je vlekla blatna cesta. Slabe volje sva bila kakor vreme, in malo sva govorila. Le v dolgih presledkih mi pripoveduje Grohar o svojem

življenju na Dunaju, kako strada — že tedne — mesece, kako se hrani le še s kruhom. Edini žarki v teh motnih, mrzlih zimskih dneh so mu bile ure, ki jih je smel preživeti v hiši svojega prijatelja E. Kristana. Tako doseževa proti večeru svoj cilj. Premočena sva bila, umazana in blatna. Ko stopiva v predvrt vile, prihajajo nama nasproti glasovi klavirja in petja. Služkinja, ki naju v veži sprejme, nama pove, da ima gospod goste; končno se pa vendarle uda in naju naznani. Čez malo časa se zopet vrne in nama nakaže sobo, kjer naj pričakujeva gospoda. Predno pa vstopiva, naju nekoliko porogljivo premeri, potem smeje pokaže na prostor za odlaganje galoš. Prijazno ji razložim, da najina navada ni nositi galoš, nakar vstopiva. Nekoliko začudeno se gospod Servaes na naju ozre, no, pa se kmalu potolaži, ko mu pojasniva, kako in kaj, to se pravi, govoril sem večidel jaz, Grohar pa je prikimal in tuintam z globokim in prepričevalnim „da“ olajšaval svojo prepolno dušo.

Dunajska kritika je res govorila in sicer še lepše, kakor je Grohar pričakoval. Vse posledice pa, ki jih je izvajal iz tega dejstva, so izostale.

Že isto poletje ga najdem na Heblarjih pri Sorici, razočaranega, polnega skrbi za bodočnost. Delal je ravno na svoji sliki „Mecesen“. Svetujem mu, naj zapusti svojo vas in naj se preseli v Škofjo Loko, kjer tudi jaz že nekaj časa bivam. Brez denarja, potrj in neodločen pride v Loko.

Škofja Loka, to prijazno staro mestece sredi pisanega, valovitega sveta, je postala Groharju nova domovina. Tukaj med bogatimi polji in sočnatimi travniki, na zelenih bregovih Sore, v tihih gozdovih in v kamnolomih Kamnitnikov, razvila se je njegova umetnost do krasnega cveta, ki nam dehti tako sladko in domače nasproti. Tukaj je postal Grohar pravi slikar domače slovenske zemlje.

Prva leta v Škofji Loki mu preidejo še v precej znosnih okoliščinah: ima nekoliko naročil, ki mu pa dopuščajo vendarle še dovolj časa in prilike učiti se s popolno vdanostjo na srcu narave. Vedno večje in vedno globlje postajata njegovo spoznanje in njegova ljubezen. — Oh, kolikokrat sva prehodila prijazne livade, ki obdajajo staro škofijsko mestece, in pila v polnih požirkih iz studenca življenja, izvirajočega iz domačih tal! Grohar je bil navadno poln zaupanja. — Enkrat mora vendarle priti sreča, po kateri steza tako željno in hrepenéče svoje roke! Saj je ne zahteva zase, on jo hoče le za svojo umetnost! — In kadar potujejo njegove slike v svet

in žanjejo tam po različnih razstavah zasluženno priznanje, kako zna tako otroško se veseliti, tako blaženo upati!

Pa dnevi postajajo vedno mračnejši in mračnejši. Čim više se vzpenja njegova umetnost, čim lepše poganja, cvete, tem samotnejši in tem bolj zapuščen je Grohar. Zlata leta, na katera je tako dolgo z otroškim srcem upal — izostanejo in naposled ne upa več. — Mi pa, ki smo žalovali na njegovem grobu, mi smemo sicer objokovati umetnika, ki smo ga izgubili, človeku Groharju pa moramo privoščiti, da ga je usmiljena smrt odpeljala z rahlo roko iz življenja, polnega bridkih razočaranj in brezuspešnih bojev. — —

Hotel sem tem spominom dodati še nekaj besed, pa sem si premislil. Spomini naj sami govore. Kdor ne umeva tihe tragike tega umetniškega življenja, temu ljudi ne pomaga najlepši in najduhovitejši zaključek.

Iz življenja Tomaža Križaja.

Povest. Spisal Josip Hrastar.

V.

Ilepa, topla noč je bila. Na jasnem nebu je plaval mesec in razsvetljeval okolico, da se je videlo kakor po dnevi. Komaj toliko je bilo sape, prihajajoče čez svetle gore, da so se jedva gibale najtanjše veje kostanjev na dvorišču pred Polajevo gostilno. Niso se gibale, samo podrhtovale so v pričakovanju in hrepenenju. Po vzduhu je dišalo po spomladi; njeni prvi poslanci niso mogli biti daleč, nevidno so že obkrožali Polajevino in pluli nad sanjajočo dolino. A česar so se doteknili na svojem potu, se je zbudilo iz sna, si je pomencalo oči in je zrlo začudeno okoli sebe. Drevje je bilo še golo, grmovje rjavo, a napela se je bila nenadno lubad, in skozi njo je sililo v brstje novo zelenje. In to življenje se je začelo prelivati drugo v drugo, je začelo polniti okolico v tej svetli mesečni noči. Človek bi vzel v roke popotni les, bi romal dalje lahkih nog in lahkega srca čez doline in bregove, prebredel bi potoke in reke, nič bi ga ne moglo ustaviti, preden bi se zavedel, bi bil v obljubljeni deželi, kjer ga pričakuje bela, topla roka, kjer koprne po njem mehke, drhteče ustnice in polne, kipeče grudi . . .

V Polajevi gostilni je ugasnila zadnja luč. Tiho kakor v grobu je bilo vse naokoli, od nikjer nobenega glasu. Ura je bila komaj deset, a že je vse spalo v hiši. Tedaj so se natihoma odprla večna vrata. V njih se je pojavila Milena. Zavita je bila v temno, dolgo žensko ruto, ki jo je sedaj potegnila celo čez glavo. Oprezno je zaklenila duri, potegnila ključ iz ključavnice ter ga položila na okno zraven vrat. Postala je nekoliko in poslušala. Nič se ni genilo gori, njenega odhoda ni zapazil nihče.

Tiho je stopala dalje kakor senca, izpod kostanjev na pot, s pota na cesto. Tam se je še enkrat ozrla na rojstni dom, samo za hipec, a že je hitela dalje. Krenila je na pot, ki vodi proti Majdetovemu mlinu.

Svetlo je bilo in toplo. Dišalo je po spomladi.

Oddaleč je zašumela voda, kakor bi se bil v daljavi premaknil vlak. In vlak se je premikal enakomerno dalje, a bil je dolg, ni ga hotelo biti konca. Med temnim drevjem se je premikal, skrival se, kakor bi vozil mrliče . . .

Z bližnjega drevesa je sprhutala nočna ptica. Zazibala se je senca v mesečini na poti in izginila. Z gore se je oglasil lisjak, enkrat, dvakrat, njegov glas je zatonil za bližnjim gričem. Drevje se je močneje zazibalo, prevzelo ga je hipoma večje hrepenenje, zahotelo se mu je solčnih žarkov in njih objemov.

Milena je začela hoditi počasneje. Njena noga se je nehote ustavljala; vplival je nanjo čar te lepe predpomladne noči, dasi je bil v duši črn obup in v srcu brezmejna boleost. Odkrila je glavo, njeni lepi lasje so se zasvetili in posrebrili, a v njih okviru je vztrepetal kakor mesec blede, boleostno izmučeni obraz. Bila je lepa, žalostno lepa.

Ob poti je bil nizko odrezan parobek. Nanj je sedla, kakor bi bila utrujena. Ovila je ruto tesneje okoli života in se skrčila v dve gube. Glavo je naslonila na kolena in ždela nekoliko trenutkov nepremično, kakor bi bila umrla. Od daleč je enakomerno, počasi in skrivaj drdral vlak po nizki strugi, med temnim drevjem, kakor bi vozil mrliče.

Ko je dvignila glavo, se je zasvetil prav od blizu Majdetov mlin. Mesečina je oblivala bela poslopja, na sprednjem zidu je trepetala rogovilasta senca velikega kostanja na dvorišču. V pritličju nekje je še bila luč, njen pramen se je izlival na dvorišče v ravni črti kakor velik, zagorel curek.

Milena si je pogladila lase, vstala in stopila dalje. Zavila je na dvorišče k Majdetu. Tiho je hodila, po prstih, za njenimi stopinjami ni bilo sledu, zbudil se ni niti v bližini priklenjeni čuvaj. Približala se je oknu, ki je skozenj sijala luč. Ni bilo zastrito. Nekaj jo je s silo vleklo tja, morala je pogledati noter.

V sobi so sedeli v razgovoru Majde, Križaj in Marica. Prav tačas je Majde vstal in šel iz sobe. Tedaj sta se pa hipoma srečala Milenina in Križajeva desnica; topel, iskren pogled je šinil iz oči, Križajeva levica se je ovila Maričinega tilnika, in ustna so se združila v dolg, vroč poljub.

Mileno je zazebló, da se je stresla in se zavila tesneje.

A noč je bila topla, dišalo je po spomladi.

Vlak pa je tačas privozil prav blizu. Prav za Majdetovim mlinom je zašumel, zaprhal, kakor bi se bil ustavil in čakal, da kdo vstopi. Čemu čakati, dolga je še pot, hiteti je treba, kdor zastane, mora gledati za njim s težkim srcem in z bolno dušo! Čuj, kako sika, kako prha, kako vabi in sili! Milena, kaj čakaš, čemu še čakaš, ko si že tako blizu? Milena, vstopi!

In Milena je omahnila od okna, hitela čez dvorišče, zavila za mlin. Za hipec je prenehalo šumenje, sikanje in prhanje, kakor bi se bilo začudilo, da nekdo prihaja še v zadnjem trenutku. Odprla in zaprla so se vrata, Milena je vstopila.

Vlak se je zopet premaknil, zašumel in vozil dalje in skrivaj po nizki strugi, kakor bi vozil mrličé . . .

Nad jezom je obvisela Milenina ruta na nizkem vrbovem grmu. Mesec je v tistem hipu zatopil za goro . . .

Noč pa je bila svetla in topla, v vzduhu je dišalo po spomladi . . .

* * *

Pozno je že bilo, a v sobi pri Majdetu so še sedeli vsi trije in se razgovarjali. Bili so razni načrti glede taktike pri bližnjih državnozborskih volitvah, ki so se razvijali nocoj, a pretresalo se je tudi vprašanje glede Maričine in Križajeve poroke. Treba je bilo urediti še marsikaj, zadeva se ni dala izvesti tako naglo. Bližala se je spomlad in ž njo delo, za njo poletje in še večje delo in skrbi, a gospodinje ni bilo razen Marice.

„Teško ti jo dam, kakor bi ti dal težko polovico lastnega telesa, zakaj pogrešala jo boče hiša in pogrešal jo bočem jaz. Kje naj vzamem drugo kar izpod roke, da mi bo gospodinjala? A ker se ljubita, nočem biti nasproten vajini sreči, vzemita se!“

In domenili so se, da bodi poroka pozno pod jesen, ko bode že nehalo delo na polju, ko se bode lažje odtrgala od hiše, ki se je v njej rodila.

Križaj ni bil že ves večer takšen kakor navadno. Bil je skoro redkobeseden in večkrat je vstal, da bi se poslovil. Sam ni vedel, kaj mu je, a težko, tesno mu je bilo okoli srca . . . V stenski uri so se odprla vrata, zakukala je kukavica dvanajstkrat zaporedoma.

Tedaj je Križaj nenadoma prebledel. Dvignil je roko in si mencial oči, kakor bi se bil pravkar prebudil iz težkega spanja. Mencial je in mencial, a nekaj ni hotelo iz njegovih oči. Skočil je kvišku in zamahnil z roko proti durim. Njegove oči so se izbulile, strmele so v kot. A tedaj je omahnil na stol, roke so mu padle na mizo.

„Moj Bog, kako je hudo, kako mi je slabo!“

Majde in Marica sta preplašena planila kvišku.

„Čakaj, Križaj, opri se name, spremim te v posteljo, morda ti odleže. Marica, prinesi čašo vode!“

Križaj se je premaknil na stolu.

„Ali ga ne vidiš? Prav tik mene je, njegova glava sega do stropa. Odpravi ga proč, prosim te!“

In kakor bi se bal, se je odmikal s stolom vedno dalje na sredo sobe.

Marica je prinesla vodo. Izpil je naglo poln kozarec. A tedaj so se pojavile potne kaplje na njegovem čelu.

„Glej jo, Milena je tukaj! Kaj ti je, Milena? Zakaj se cedi voda od tvojega krila in kam si zadela z glavo, da sega krvava proga preko tvojega čela? Pojdi proč, mraz veje od tebe in mrtvaški hlad!“

Vstal je in bežal proti vratom.

Majde in Marica sta ga ujela pod pazduho in sta ga peljala gori v sobo. Oziral se je nazaj, kakor bi slišal nekoga, ki stopa za njim navzgor ter bi se ga bal.

„Pojdi spat, Marica,“ je dejal Majde sestri ter ji položil rahlo desnico na ramo. „Ne razburjaj se, morda bo bolje. Spravim ga v posteljo in ostanem pri njem. Ako bi se ne umiril, pošljem hlapca po zdravnika.“

Marica je odšla, srce se ji je krčilo v prsih. Legla je oblečena na posteljo in ni zatislila očesa do jutra.

Križaj se je polagoma umiril in zaspal. Majde je sedel zraven njega v naslanjač in tako ostal do jutra. Šele potem je odšel v svojo spalnico . . .

Prva zelena lisa se je drugo jutro pojavila na travniku onkraj vode za mlinom. Zbudila jo je noč, pobarvalo jo je toplo solnce, ki je pravkar vzplulo izza gore. Brstje ob vodi je bilo napeto, vrbove mačice so rumenele in se klanjale nad vodo. V kostanju, visoko v vrhu, se je prvič oglasil ščinkavec. Prišla je pomlad, nenadoma je prišla in se naselila ob vodi, da bo krajša in lažja nje pot v goro.

Križaj je odprl oči. Začudil se je, ko se je videl v mlinu. Kako je prišel na to posteljo, kdaj je prišel, ni vedel. Čutil je neko bolečino v sencih, pred očmi se mu je meglilo in zdelo se mu je, da se je snoči zgodilo ž njim nekaj posebnega, nekaj nenavadnega. A kaj je bilo, ni vedel.

Odprl je okno. Sveži vzduh je napolnil sobo, prav od blizu se je zasvetila zelena lisa na travniku, pred očmi so trepetale rumene mačice.

Tedaj je pa nastal spodaj hipoma šum in krik. Pritekel je Majde k hlapcu in k delavcem, odprlo se je Maričino okno.

Hlapec je zagledal v čisti vodi pod jezom žensko truplo, ki je bilo stisnjeno med jelšjimi koreninami. Poklical je delavce, potegnili so; pred njimi na travi je ležala Polajeva Milena. Velika krvava proga je segala preko njenega čela.

Križaj jo je videl skozi okno. Prebledel je kakor snoči in obstal je na mestu kakor priklenjen. A nato je počasi zlezal skupaj in se sesedel na tleh.

Ko je stopil v njegovo sobo Majde, ga je našel nezavestnega. Položil ga je na posteljo ter odredil vse potrebno, da se pokliče zdravnik.

Majde je bil blede kakor stena, trdo stisnjene so bile njegove ustnice, a Marica je stiskala vročo glavo v blazino svoje postelje. Njeno telo se je krčevito streslo, a solze niso hotele iz tesnih prsi...

VI.

Strelovo pismo prijatelju.

V Brinju, o Božiču 188...

Dragi prijatelj!

Ze dolgo nisem imel peresa v roki, da bi pisal pismo Tebi, ali pa kateremu drugemu izmed nekdanjih svojih prijateljev. Glej, osamljen sem kakor hrastov parobek vrhu gore, a ni me strah. Burja brije okoli mene in skozi moj prepereli plašč, da bi vsakega

rezalo do kosti in da bi zamrznil mozeg v njegovi hrbtenici, a jaz tega ne čutim; moje telo je mumija, samo s tem razločkom, da se še pregiblje, da je in pije ter da potrpežljivo čaka trenutka, ko se ne bo več pregibalo, ko ne bo več jedlo in pilo. Še se užigajo bliski okoli mene, dostikrat trešči pod moje noge, a jaz se ne ganem, vidi se mi samo, da so to zadnji žarki v temo mojega življenja, ki mi svetijo zastoj. Zakaj v prejšnjih časih sem moral vsak svetel pramen plačati drago, največkrat sem moral poseči globoko v svoje srce in ga plačati s curkom krvi. Sedaj je zamrlo vse, miren sem, kakor nisem bil še miren nikdar v svojem življenju. Kamor pogledam, vse prazno, prazno po cestah in potih, prazno v cerkvi in šoli, prazno v mojih sobah, prazen vsak kot, prazna moja duša in prazno moje srce. Včasih sem se bal takšne praznote, ako se je pokazala samo za hipec in nenadoma, strepetal sem vselej in nepopisna bol me je objela in izžemala moje najboljše moči; a sedaj me več ne vznemirjata ne praznota ne samota. Ni me strah, ni več veselja ne žalosti, ni nad in upanja, ni več hrepenenja in koprnenja, skoro bi rekel, ni več spominov na prošlost. Mumija sem, prava pravcata mumija tam nekje v skalni votlini sredi neizmerne puščave . . . Bil je čas, ko sem položil z lastno roko cev na svoje sence; morda bi bilo tačas bolje, da bi me ne bil zadržal nekdo, a sedaj se tudi to ne izplača več, zakaj mumije se ne streljajo . . . Bil je čas, ko sem ljubil prvič z vso neizmerno ljubeznijo, ko sem bil vdan z vso dušo in z vsem telesom bitju, ki sem mislil o njem, da me razume, ki sem mislil, da ima dušo sorodno moji ter me ne more varati. Bil je to oni tajinstveni polumrak, ki ga prešinja zahajajoča večerna zarja, da se vidijo predmeti pozlačeni in skrivnostni in jih človek samo gleda in občuduje, ne da bi se jih drznil dotakniti. Izginila je zarja večerna, nastala je tema. Tudi moja prva ljubezen je bila takšna, kakršnih je devetstodevetindevetdeset izmed tisoč, tudi ona je bila praktična in je vedela, da le „petica da ime sloveče“. Bog z njo! . . .

Oženil sem se drugod. Svoje žene nisem ljubil, ona ni ljubila mene. In ker se nisva ljubila, je prišlo vse drugo gorje samoobsebi na naju. Umrla je nekega popoldne na šolskem dvorišču vpricho lastnih otrok, ki ji niso mogli pomagati. Vrgla jo je bila božjast in z glavo je padla v posodo, napolnjeno z vodo, kjer je prala perilo. In tistega dne je vrgla božjast prvič tudi mojega sina. Dobro je bilo, da sta kmalu umrla oba otroka. In tako sem sam na svetu kakor hrastov parobek vrhu gore, tako sem mumija in ni me strah!...

Toda čemu tako dolg uvod? Pisal si mi, naj Ti sporočim kaj o sebi in o usodi prijatelja Tomaža Križaja. Vem, da Ti ni toliko zame, kolikor Ti je zanj, zato Ti izjemoma odgovarjam, česar sicer ne bi storil, zakaj mumije ne pišejo.

Kakor Ti je znano, je bil Križaj zaročen z Marico, sestro veleposestnika Majdeta. Majde in Križaj, oba sta bila idealista, oba sta hotela rešiti domovino, njiju pota sta se strinjala povsod, zato ju je vezalo tako veliko prijateljstvo, da ga je imelo naposled združiti tudi svaštvo. Križaj je ljubil Marico z vso veliko vdanostjo svojega srca in prav tako je ljubila ona njega. Nič bi torej ne smelo ovirati njiju sreče. Toda Križaj je bil takoj ob svojem prihodu v Brinje zagrešil po neprevidnosti ali bogsigavedi kako, da se je vanj zaljubila tudi Milena, hčerka gostilničarja Polaja. Ne morda samo zaljubila, kakor se navadno zaljubijo punce, ampak ta Milena je bila nenavaden značaj. Globoka kakor gorsko jezero in temperamentna kakor skalni vrec. Kar je padlo na dno tega jezera, ni samo tam obležalo, ampak se je brusilo in likalo ter se je nazadnje izpremenilo v biser, ki je bleščal in se iskril, da ga je moralo zagledati in občudovati človeško oko. In ta Milena je skočila v vodo, ko je izvedela, da se je Križaj zaročil. Poplačala je svojo ljubezen z življenjem.

To je bil udarec Tomažu Križaju. Nihče ni slutil pravega vzroka smrti Milenine. Završelo je po vsem Brinju in daleč naokoli. Brusili so si jezike, ugibali to in ono, a trpel pri tem ni drugi kakor oče Polaj in pa — Križaj. Meni se je Križaj razodel, ni mogel držati v sebi. Čudovit je bil pogled v to odprto srce! Poznal sem sicer Križaja od prej ali vsaj mislil sem, da ga poznam, toda da je takšen, ne bi bil verjel. Moralo se je zgoditi, da ga je ženska ubila, dasi ga je ubila s svojo ljubeznijo!

Dolgo se je zaklepal Križaj v svojo sobo, nikamor si ni upal, niti mene ni več pustil k sebi. Jedi se je komaj dotikal. Ko je prvič stopil iz sobe, ga ni bilo več poznati. Postaral se je za mnogo let, njegovi lepi lasje so osiveli, njegova glava je bila upognjena. Prva njegova pot je bila k Majdetu. Tam je najprej govoril z Majdetom samim, a potem se je odpovedal Marici. Ne bom pripovedoval in opisoval prizora, ki se je dovršil tisti dan pri Majdetu, čemu bi začel zeleneti hrastov parobek vrhu gore in bi se razgrevala mumija? Kar mi je o tem povedal Majde sam, bi lahko učinilo, da bi se spomnil, da sem imel nekdanj srce! . . .

Sam Bog vedi, kako so izvedeli to v teh zadnjih trenutkih politični nasprotniki Majdetovi in Križajevi. Razkričali so oba kot največja zločinca. Ljudje so kazali za njima, in ko sta nastopala, da bi jih pridobila zase, so se jima smejali in jima dajali najdunovitejše priimke. Ko je pri nekem shodu govoril Tomaž Križaj, so ga nenadoma objele kmetiške roke in preden se je zavedel, je stal pod kapom. Majde je odstopil.

Pijano je bilo vse po Brinju na dan volitev. Prav ko so se volilci podili v največjih gručah po glavni trški ulici, se je peljala mimo njih zaprta kočija. V njej je sedel Tomaž Križaj in pri njem zdravnik. Tomaž je zapadel melanholiji in je bil na poti v blaznico.

Voz tiči pa še dandanašnji pod klancem. Še vedno svetujejo pripadniki dr. Raskava, da naj se pripne stroj odspredej, a božjepotniki, da naj se pripne odzadaj. A blago na njem prhni in preperi. In tako bo pač ostalo, dokler ne pride drug rod, ki bo rodil rešenika iz sebe in iz lastne moči. Tedaj prenehajo besede in izgine koristolovstvo, na njih mesto pa stopijo dejanja...

Ko se je voz s Križajem peljal mimo kontrolorjevega stanovanja, se je zgoraj odprlo okno. Ivanka je gledala za njim, dokler ni izginil za ovinkom . . .

Toda oprost, prijatelj, čas je, da grem počivat, zakaj trudne so moje oči in zunaj brije burja po praznih strniščih! —

Anton Debeljak:

V glorijsoli.

Polnočni čas se v volčji mraz je zapredel,
ko tiho jaz sem ljubico dramil,
ki Sen-zvodnik jo je zmamil, v objem svoj zavedel.

Od modrih nebes do snežne zemlje se razprela
gosteča tenčica megla je in glorijsolo
veliko, oholo ob glavi mi splela.

Ta nemi objem me spremi, ko grem po planjavi:
kot hodil svetnik bi v slavi božanski,
ker čist ušel, ljubica-vrag, sem tvoji skušnjavi.

Književna poročila.

Ivan Cankar, Troje povesti. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1911. 8°. 192 str.

„Mili moj narod, nikdar me ne boš imenoval svojega ljubljenca!“ tako je dejal Cankar kljubovalno ponosen v tistih žalostno-lepih časih, ko je pisal za 333 svojih privrženecv. Takrat si pač ni mislil, da ga utegne nekoč še tudi to zadeti. Kajti da povem kar naprej, te tri povesti bodo priprostemu ljudstvu nedvomno ugajale.

Ne vem, če je hotel Cankar teh troje povesti združiti s kako vodilno mislijo. Najde se lahko marsikaj. Meni se zdi, da igra važno vlogo razmerje tujine k domovini, problem, ki postaja za naš narod vedno aktualnejši, in se zato vedno česče zrcali tudi v slovstvu. Tujina! Kdo je lepše izrazil neutešno hrepenenje po tujini, kakor Zupančič, ko se odtrga od matere sin? Tam v tujini upa najti srečo, ki mu je domovina ni mogla dati. Tako sta se napravljala Pavle in Mana v tuji svet, tako so zapuščali Potnikovi sinovi rodni dom, tako je šel svoj čas Sirotnikov Šimen za daljno srečo. In tam se začneja drugo dejanje v drami naših ljudi. Samo Trdina jih je poznal, ki so naši svojo srečo v tujini, vsi drugi pa so občutili v težkih dneh, da je tujina le mačcha. Izsesala jim je mlado kri, izrabila jim je glavo, roke in noge, le do srca ni mogla, kajti srce je bilo ostalo pri domači grudi. — In zato se ozirajo nazaj po deželi, ki jo gledajo v svojih sanjah. „Ni hrepenenja tako globokega, nego je hrepenenje po grudi; nobeno drugo ne živi v srcu do poslednje kaplje, ne gloje v glavi do poslednje misli“ (str. 11). In tako romajo zopet nazaj drug za drugim. Cankar sam jih je nekoč popisal, kako gredo na klanec, da tam umro; to so tisti, ki jih ni tujina ničesar naučila. So pa tudi drugi — in tukaj sledimo Cankarju na novih potih — ki šele v tujini spoznajo, da ni bila domovina prerevna, da niso bile njih roke preslabe, le njih srce je bilo malodušno in omahljivo, še pred vojsko premagano (str. 125). Vračajo se polni poguma, češ, prišli smo, da si vzamemo domovino, ki je naša od vekomaj. Ali je še to tisti Cankar „brez pozitivnih idej“, se vprašamo, ko čitamo, četudi na zadnji strani, o novem življenju, ki ga v bridkosti utrjena začneta Pavle in Mana, in o onem, ki vzklije po odstranjeni troh nobi v osojniški fari? Ni torej tujina vedno izvir vsega zlega, kakor je Meško povedal to stvar v svoji povesti „Na poljani“, mnogokrat nam je učiteljica in rešiteljica, najsi bodo izkušnje še tako bridko plačane, kakor je tudi Potnikov najmlajši napol usmiljeno napol hvaležno pobral ubitega krčmarja Elijo. Seve ne smemo čakati, da nas tujina popolnoma izkoristi in potem kruto požene v domovino kakor Šimna Sirotnika, ne sme nam ugrabiti poguma, ki je več kakor nabasana malha cekinov.

Spuščati se globlje v analizo posameznih povesti ni potrebno. Najskrbnejše izdelana je pač druga, kjer brezobzirni tujec plete pred nami ono grozno mrežo, da zajame vanjo celo osojniško farno — tako bo mislil neuki čitatelj, razumnik pa se bo bal za usodo celega naroda. In Cankar je storil prav, da se je baš tu izognil obupu, zato pa pokazal veselo nado v boljšo bodočnost. — Cankar je s temi povestmi vnovič dokazal, da zna pisati tudi za najširše sloje. Tudi njegov metaforični jezik bodo nemara bolje umeli, nego si mi domnevamo. Povesti so polne življenja in globokega čuvstvanja.

Dr. A. Dolar.

Ksaver Meško, Mladim srcem. Prvi zvezek. Ilustroval Šaša Šantel. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu, 1911. V. 8°. 96 str.

Obeta se nam nova slika mladinskih spisov, „Zbirka povesti za slovensko mladino“, kakor se bere na ovojnem listu. Nujno jih potrebuje naša mladina, zakaj premalo jih imamo doslej in še med temi je dokaj neprimerne, brez globlje vzgojevalne vrednosti. V knjigi, namenjeni izrecno mladini, mora bolj kot drugje veljati načelo, da bodi vzgojnega pomena. A naukov ne sme nuditi direktno, ne sme z besedami moralizirati — sicer se ubija v mladini veselje do čitanja. Taka knjiga tudi ne bodi sentimentalno lirski, zakaj mladost želi in zabteva realitike ali pa romantike, poteze, ki se kažejo v narodnih pravljicah. Najvažnejše ji je dejanje; iz značaja oseb in iz razvoja dejanja naj sama sklepa in čuti, kako se povrača dobro in kako se zvrča krivica. Pa še nekaj! Ni vse enako primerno za vsakršno otroško dobo. Razvoj otroške duše je nagel; kar prija dečku sedmih let, ne ugaja več dvanajstletnemu: oni je še naivnega naziranja, temu pa že godi romantična dejanja. In s tega stališča motrim Meškovo zbirko treh povesti. Že ko sem jih čital, se mi je vrivalo vprašanje: Ali bodo ugajale našim malim? Meškove stvari so dobre same ob sebi; kdo bi o tem dvomil? Dvomim pa, da bodo splošno prijale tistim, katerim so namenjene. Mladina do desetega, recimo tudi do dvanajstega leta se ne more vživeti v refleksije, nima še zmislja za poglobitev čustvovanja, kakor se to pričakuje v vseh treh zgodbah, posebno pa še v prvi, „Romanje na Goro“, dasi bi dejanje kot tako, podano v preprostem jeziku, moralo mladini ugajati in jo blažiti. Večjim pa, od 12. do 15. leta, bo vse preveč idealizirano, preveč mehkočnosti v motivih in odveč lepotičja v jeziku. To ne bo tečna hrana mladini, ki se ji hoče silnih dejanj in krepkih osebnosti; imeti hočejo junake, velikane, vojskovodje, tudi divjake in roparje. Kako radi smo čitali v tistih letih Krištof Šmidove povesti! Zakaj ugajajo Milčinskega „Pravljice“? Kako da je dala Družba sv. Mohorja „Robinsona“ že trikrat natisniti? Mladina ne mara omedle sladkobe. Ali si more otrok, tudi nadarjen deček ali razborita deklica, stvariti kako jasno predstavo na podlagi besed Pierre Lotija, ki stojé na čelu te povesti kot geslo? Odrastli, ki imajo čut in umevanje za posebni slog Meškovega peresa, bodo značili to povest kot odlično poetično i v dejanju i v slogu. Druga povest, „Poljančev Cencek“, je pravzaprav oznaka sicer malce porednega, — kakšni pa naj bodo dečki drugače! — a dobrosrčnega fantiča. Enotnosti ni v dejanju, le posamezni doživljaji malega neugnanca so nanizani v pisanem redu. Najboljša, vsaj po mojem okusu, je tretja povest z dolgim naslovom: „Zgodba o Martineku, otroku, ki je iskal raj na zemlji“. Sicer se ponavlja v njej motiv ljubezni do staršev, kakor že v prvi, vendar je v njej obilo pestrega dejanja, ki je spretno prepleteno s pravljicnim votkom. To vse bo „mladim srcem“ ugajalo, vpraša se le, ali bo umel otrok vodilno misel te zgodbe: „Raja ne išči na zemlji, saj raj je v tvojih očeh, dete!“ (str. 92). Bolj dovzetni bodo za besede: „Mamica, saj je tudi v vaših očeh raj!“ (str. 95). — V jezikovnem oziru, bi dejal, se da prirekati prepogostni rabi deležnikov sedanjega časa; zakaj deležniki ginejo in jih čutimo vedno bolj kot narejene slovniške oblike. Tako pa sem n. pr. na str. 6 naštel kar osem „—očev“ in „—ečev“. Hibe so n. pr. „prenešen“ (m. prenesen), „je zasnul“ (m. zasanjal, zaspal). Ljudska oblika, vsaj na Kranjskem, je sv. Krištof, ne Kristofor. Čudno, da Martinek, kmetski deček, ne pozna domače rase (str. 69). Nekaj pa je, kar bo Meškovo knjigo mladini izredno priljubilo: okusne in bogate ilustracije Šaše Šantla. Dobro četrtino knjige zavzemajo te lične risbe; izvršene so v raznih oblikah in manirah. Ne lastim si strokovnjaške

sodbe, a to lahko rečem, da Družba sv. Mohorja še ni izdala lepše opremljene knjige. Sliki na str. 29 in 30 bi se morali glede na besedilo zamenjati, na str. 81 bi se ozelenela Krištofova palica bolje prilegala kot stoječa vinjeta. — Sploh pa želim lepi knjigi, da bi našla iskren odziv v vseh tistih tisočih mladih src, ki jim je namenjena.

J. Wester.

Charles Dickens, Oliver Twist. Poslovenil Oton Župančič. Založil L. Schwentner. V Ljubljani, 1911. 8° (VI) + 479 st. Cena broš. 5 K, vez. 6 K 20 v.

Iz prošlega stoletja premore angleško pripovedništvo tri korifeje: ga. Eliot je s svojimi psihološkimi povestmi, zajetimi iz kmetskega žitja in bitja, znatno vplivala na francoske in druge talente, Thackeray je neizprosno razkrajal v svojih delih dejanje in nehanje meščanstva ter snobizem višjih slojev; najbolj svež list na tej deteljici je pa brezdvomno Dickens, čigar pero je črpalo osobito v čistem vrelcu, kakor tudi v kaluži mestnega delavstva, siromaštva in sodrge. Čeprav skoz-inskoz Anglež, je Dickens last klasične svetovne književnosti. Kakor je Hood izrazil v pesmi na šegav način stisko ponižanih in razžaljenih, tako razodeva v karikiranih, humorističnih potezah tendenčni roman Dickensov družabno gnulost. Kot stenograf, parlamentarni reporter, pisar pri advokatu je pisatelj dodobra spoznal trpki boj za obstoj in oholost mogočnikov; zato je kaj prepričevalna in živahna njegova socialna satira. Primeri sarkastično skico policijskega uradovanja v 11. poglavju Oliverja Twista, ki je že drugi letošnji prevod iz tega avtorja!

Kakor vsi Dickenov literarni umotvori vsebuje „Oliver Twist“ izredno bogato tvarino: Životarjenje sirotka Olivera v občinski ubožnici, neprenehano stradanje in strah pred nadutimi, posirovelimi predstojniki, nato pobeg iz malega mesta in bivanje med londonsko tatinsko družbo, ki skuša fanta po sili dresirati za zmikavta in razbojnika. Komaj se mu posreči, da ga otme iz te roparske drhali ljudomil starček, kar ga ista tolovajska tolpa ugrabi ter nadaljuje nad njim nasilno vzgojo za uzmoviča. S to tatinsko zadrugo je namreč v zvezi starejši Oliverov brat, dovršen propalica, ki bi se rad polastil precejšnjega očetovega imetja, ker testament govori tako, da nezakonski sin Oliver ne podeduje ničesar, ako bi se morda izprevrgel v podleža. Toda kužni vpliv prijizene okolice ne otruje dečkove duše; le pred samokresovo cevjo se vda in se splazi pri nočnem vlovu v samotno pristavo, kjer ga prepodeni potepuhi puste obstreljenega. Na ta način pride zopet v roke dobrim ljudem, ki se z vso odločnostjo zavzamejo zanj. Srečni izid dogodkov omogoči prikupna ženska iz one tolovajske zalege s tem, da potajno ovadi satanske nakane Oliverovega polbrata, za kar ji njen sodrug v hudodelstvih razčesne lobanjo.

Tako tesna rekapitulacija snovi seveda oškoduje pestro in zamotano ozadje povesti. Kdor vzame knjigo v roke — bodisi rafiniranec ali neuk — bo sledil vele-dramatskim zapletljajem z napeto pozornostjo od začetka do konca, zakaj Dickens je veščak, ki zna ujeti vsakega v mrežo: priprostega z razsipno obilico pretresljivih, romantičnih činov in nepotvorjenim, globokim čuvstvom, slovstvenega sladkosnedca z duhovitimi, semtertja že precijoznimi obrati in dušeslovnimi migljaji. To trditev vam igraje dokaže slednja stran romana, posebno glasen je plastični prizor Sikesovega pogina; podčrtal bi opis ubijalčevih občutkov, kako ga zasleduje umorjenka, „živ nagrobnik s krvavim napisom“ (48. pogl.). Harmoničen vtisk pušča v nas sorazmerna izbira vsakovrstnih tipov od čudaškega dobričine, ki zmerom obeta: „glavo si odgriznem!“ do najbolj peklenega rowdyja, ki je tako velik v svojih hudobijah, da se noben bralec ne čuti ob njem prizadetega. Užitek vam bo povečala oprema knjige in zlasti Župančičev prevod, ki je vlit v neobičajno pristen, obilno varijiran

jezik. Pristaviti bi se smelo, da je žargon klatežev dokaj dobro posnet, dasi naša latovščina ni menda še nikjer kodificirana.

Ant. Debeljak.

Dr. K. Ozvald, Logika kot splošno vedoslovje. Za šole (na podlagi Husserl-Pfänderja). Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. V Gorici 1911. IV + 136 str. Cena broš. 1.80 K.

Dasi spada logika med najbolj razvite, najsigurnejše in najdovršenejše modroslovne nauke, vendar je ne razumevajo in ne obravnavajo vsi enako. Heglova metafizična logika je sicer že pokopana, a poleg nje so se razvile in vzdržale spoznavno-teoretična, čista, psihologična in matematična logika.

Ozvald je sestavil svojo učno knjigo logike na podlagi Husserl-Pfänderja. Husserl je prvi zastopnik čiste logike (prim. njegove „Logische Untersuchungen“, 2 dela, 1900–1901). Ker pa je večina avstrijskih srednješolskih učiteljev logike vajena Höflerja, bi moral biti Ozvald zaradi jasnosti in sporazumljenja vsaj v prvi polovici prvega dela obširnejši. Če ne prej, na tretji strani se ustavi gotovo vsakdo pri odstavku: „Vidimo torej, da tudi vse tisto, kar človek v življenju srečava pod imenom misel (= sodba, nazor, mnenje, prepričanje . . .), spada med nepregledno množico tega, kar „je“, čeprav imajo misli docela svojevrstno bitnost, vse drugačno nego vnanji, telesni svet obdajajočih nas materialnih predmetov in tudi drugačno nego notranji, duševni svet mišljenja, čustvovanja, hotenja“ in pri semkaj spadajoči opombi: „Telesni predmet je glede svojega bivanja navezan na prostor in čas, duševni le na čas, idejni ne na eno ne na drugo“, ali na 10. strani pri mestu: „Pojem torej ni nič fizično in ne psihično realnega. A vsled tega mu še ni izdaleka ne gre odrekati bitnosti; kajti vse, kar „je“, ni da bi moralo biti ali fizično ali psihično“.

Glavna vrлина Ozvaldove knjige so mnogoštevilni, raznovrstni in deloma zelo zanimivi zgledi. Da niso pripisani vedno pravemu poglavju, to je spričo njihovega števila umljivo. Vsak učitelj popravi pri primerni pazljivosti lahko sam to napako, kakor bo moral paziti na vsebinsko veljavo nekaterih navedenih vaj. Ozvald govori n. pr. o nedoločnem spolniku v grščini (str. 13) i. t. d., rabi pa tudi posamezne besede napačno, n. pr. „misel 8 je več kot 7 je internacionalna“ (str. 2). A to so le malenkosti, ki se dajo zlahka popraviti in ne morejo ravno zaradi tega kratiti knjigi veljave. Da mi Ozvaldova „Logika“ imponira, moram na vsak način priznati, dasi se ne strinjam popolnoma z njeno ureditvijo. Vprašanje ureditve srednješolskih logičnih knjig je še vedno preporno in stopa ravnokar zopet na dan. Ozvald se je ločil v svoji knjigi precej od navadne poti, česar mu ne štejem v zlo, ampak v čast, ker priča o samostojnosti njegovega mišljenja. Za svojo osebo si bi želel več o razmerju med jezikom in pojmom; dalje o definiciji, razdelitvi in o ostalem, kar spada še k temu poglavju, enako o lažnih sklepkih, ker se ne more tajiti njihova vrednost. Na vsak način pogrešam v Ozvaldovi knjigi obširnega poglavja o metodo- in vedoslovju. Res je sicer, da so naši učenci za to poglavje premalo pripravljani, a če dobe vsaj nekoliko pogleda v različne metode, jim je v veliko korist ne le na vseučilišču, ampak sploh v življenju.

Tudi stojim glede učnih knjig na stališču, da naj nudijo več, kakor se zahteva od učenca. Potem imajo posebno vrednost za one učence, ki se zanimajo za predmet, in olajšujejo delo tudi učitelju. Zato se mi zdi dobra misel, da pritikajo nekateri pisatelji svojim učnim knjigam logike lepe odstavke iz del znamenitih logikov.

Pa to so le želje in ne očitki Ozvaldovemu delu. Žalibog ne morem tajiti, da se mu ne pozna naglica. Če se je pisatelj že lotil razlaganja tujih besed, naj bi

bil v tem dosleden. Kjer se rabijo v imenstvu logike splošno latinski izrazi, bi jih moral obdržati povsod tudi pisatelj. Seveda ne rečem s tem, da bi bili slovenski izrazi vsled tega odveč. Tisto igračkanje z „Barbara, Celarent, Darii . . .“ bi lahko odpadlo brez škode. S tem, da je navedel pisatelj pri nekaterih zgledih, odkod jih ima, pri drugih pa ne ali pa samo deloma, se je obdolžil sam površnosti. Čemu je pristavil pod črto k slovenskemu besedilu iz tujega slovstva vzetega zgleda še izvorno (n. pr. na str. 28.), ne vem. Ločila in jezik zahtevata na vsak način pile. Potrudil pa se je pisatelj glede lahkega ali, če hočete, poetičnega sloga, dasi je pazil premalo na stavo besed. Glede „poetičnosti“ je šel celo predaleč. Takoj v prvem odstavku se je postavil glede opazovanja, izražanja in slovnice pogumno na stališče petošolca: „Ko si občudoval smotreno urejen cvet ali okolici prilagojeno barvo nekaterih živali, ko si užival vso prelest, ki jo je mlada Vesna razlila čez hrib in plan, ali ko si visoko z razprskane skale zrl dol na krassen božji svet: ob takih prilikah ti je brez dvoma prišla „misel“, — da je stvarnica mojster mojstrov, umetnik umetnikov“. Ne le resni učitelj, ampak tudi marsikak učenec bo zmajal ob tem mestu z glavo. — Imenstvo pa se je Ozvaldu splošno posrečilo. Za to zasluži tem bolj pohvalo, ker o tozadevnih resnih poskusih v našem slovstvu (Križan, dr. Fr. Lampe, Schreiner) skoro ne moremo govoriti.

Pridejani „Imenik v Logiki omenjenih filozofskih pisateljev“ bi jaz izpustil, ker ne odgovarja seznamku virov in nam tudi ne kaže razvoja filozofije, pač pa zapelje marsikoga, da dobi o tem ali onem omenjenem pisatelju napačno mnenje.

Sicer doseže knjiga pri naših razmerah svoj namen gotovo v večji meri kot nemška logike.

Dr. Lokar.

Ozvaldovo „Logiko“ moramo z veseljem pozdraviti kot prvo učno knjigo filozofske propedeutike za sedmi razred slovenskih gimnazij. Umevno je, da je tudi za izobražence sploh prav porabna priročna knjiga, ker je njena nemška podlaga izvrstna. Ako priredi g. pisatelj skrajšano izdajo za učiteljska, bi se knjiga lahko vpeljala v tretji letnik teh šol. — Kar se tiče strokovnih izrazov, bodi omenjeno tole: „Razmnožba“ (za „Polylemma“), „matica“ (Mittelbegriff), „pomen“ (Hinweis) se mi zdijo v teh pomenih nesprejemljivi. — „Ti si življenja mojga magistrale“ komentira pisatelj z besedo opora. Kako se to sklada s pojmom „magistrale“? — Ker je knjiga namenjena slovenskim dijakom, bi ne smeli biti v njej taki pogreški, kakor so n. pr. naslednji: Francozki; gen. pl. ljudij, stvarij, neposrednji; vezaj v primerih kakor „Pfähnder-ja, S. Jenko-vo „Trojno gorje“ je neumesten. „Tolstojeva smrt“ (37) nas spominja na „Radeckitove vojake“. — Dr. Ozvald je sprejel maroto drja. Tominška in piše „v Licejsko knjižico, v Münchenskem vseučilišču“ . . . Kaj porečejo sedmošolci deležnikom kakor „vprašajoč (str. 58; iz dovršnika!) ali „globlje tičoč zakon“ (70), ločujoč (22; od glag. *ločevati, ki ga ni!) proučavajoč (7) itd. — Rad rabi dr. Ozvald dovršne glagole namesto nedovršnih: predoči (114) nam. -čuje, srečamo (62) nam. -ujemo itd. — Ali so nam res neizogibno potrebni serbizmi: shvačati, koji (zaimek), trebati, svota, istovetiti, inovrsten? Čudim se, da rabi g. avtor napol turško besedo remek-delo (46), ker jo rabijo Srbohrvati. — Zraven pravilno tvorjenih glagolov muzicirati, definirati, verificirati, oponirati . . . rabi dr. Ozvald tudi prisiljene spake deklamovati, imponovati, kontraoponovati, eksistovati, simbolizovati. — Pri pridevnikih zamenjuje avtor rad določno in nedoločno obliko, tako n. pr. piše (str. 1.): „Ko si zrl na krassen božji svet“; „ta-le mičen dogodek“ (70); obratno: „nekak antični Lombroso“ (54). Marsikoga bo motila avtorjeva manija za veznik „pa“ nam. in, kar je najbrž vpliv Detelovih zgodov. romanov, v katerih

so prave hekatombe samih „pa“. Vzhodnoštajersko besedoslovje pri enklitikah v knjižni slovenščini moti: „on bo vas krstil“ (8), „marsikdo bo se . . .“. Začetek nekega stavka na str. 109. se glasi: „Se opirajoč . . .“! Kdo piše dandanes v našem jeziku „statističar, botaničar, matematičar“? — G. avtor, ki ne zna angleški, navaja izreko nekaterih angl. priimkov napačno (n. pr. Höxle, Drejdn, Smejls). Boljše bi bilo molčati o izreki. — V pisavi klasičnih imen ni dr. Ozvald prav dosleden; zdaj piše Ovidij, Heraklit, zdaj spet Galenus, Protagoras, Hipokrates, in v tej zvezi bodi omenjena še oblika tipus (na str. 93) namesto običajnejše: tip.

Ponoviti pa moram, da je knjiga vkljub tem napakam priporočila vredna. Zlasti se mora šteti g. avtorju v zaslugu, da oživlja suhoparno teorijo s citati iz slovenskih pisateljev (posebno iz Cankarja) in z zgledi iz sodobnega življenja. Ni dvoma, da se knjiga dijakom s tem zelo priljubi.

Ivan Koštičič.

Rikard Katalinić-Jeretov, Našim morem i našim krajem. Priče. Vlastitom nakladom. Tiskom Dragutina Laubnerja u Osijeku. 1911. 8°. 127 str.

„Našim morem i našim krajem“ je zbirka sličic, feljtonov, črtic, osnutkov, političnih satir, deloma že objavljenih, deloma neobjavljenih. Zato tudi celoten vtisk knjige ni tako enoten, organski, kakor bi pričakoval človek, ki prečita knjigo brez presledka. Boljše stvari se brez stroge sodbe vrste med slabšimi, v pripovedovanju in notranji zgradbi pa je opaziti nekako neprijetno monotonijo. Kljub temu pa more človeku, ki nekritično čita vsako teh drobnih zgodbic zase, v raznih intervalih, omenjena zbirka nuditi brez dvoma marsikak lahen, prijeten hip oddiha. Katalinić-Jeretov, ki v je Hrvatih priznana literarna osebnost, živi v Zadru, in torišče njegovih slik je obala Adrije, ponajveč Istra, deloma Dalmacija. Brez velikih, poglobljenih duševnih komplikacij se zapletajo in razpletajo dejanja. Nastopajo izvečine seljaki, boreči se na eni strani s svojo kršno, skalnato zemljo, ki je njih dom, na drugi strani z morjem, ki jih preživlja in ugrablja v svoji nenasitnosti včasi rod za rodod („List“). — Močni ljudje so to, vročekrvni, jaki in čili, preprosta in jedrnata je njih govorica. Drzni, iskrooki „momki“ ljubijo zorne mladenke, ljubijo s tisto nepremišljeno, nepreračunljivo silo in neukročeno strastjo južnega človeka. Mnogo se govori o ti jugoslovanski ljubezni, mnogo, dejal bi, skoro preveč . . . Lepi in na vsak način zelo realistično pogojeni pa sta ljubavni skici „Morska štriga“ in „Tič“, četudi sta si motiva zelo slična. Splošno se pisatelju najbolj posrečijo tipi vaških siromakov kakor Cenčo ali Tič. — Tragičen, dasi ne povsem nov, je motiv „Gretchen.“ „Seoske „čakule“ je hudomušna, fina satirica na vaške klepetulje. Katalinić-Jeretov je namreč tudi satirik, ne sicer zlobno se režeč satir s spačenim obrazom, le bolj šegav hudomušnež z diskretnim smehljajem na ustnih. V tem oziru se odlikujejo njegove politične satirice. Duhovita in originalna je „Pričica o vlaškem kosu“, o kosu, ki se nikdar ni mogel privaditi italijanske himne in je vedno le prepeval „Lijepu našu“, kljub temu, da se je njegov gospodar — hrvatski Ivan Žižanović, prelevil v renegata pristne laške krvi — Gianni Xixanovicha. — Stvari pa, kakor monolog „Moja tajna“, ne spadajo v knjigo.

Fran Albrecht.

A. Leskien, Grammatik der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Heidelberg, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung. 1909. 8°, LII + 260 str. Cena broš. K 6.—.

A. Leskien, Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Grammatik, Texte, Glossar. Fünfte Auflage. Weimar, Hermann Böhlau's Nachf. 1910. V. 8°, + 351 str. Cena broš. K 9.60. (Konec.)

O slovniki suovi v ožjem zmyslu hočem podati le kratko karakteristiko in opozoriti na nekaj važnejših točk. Snov je, razume se, v obeh delih ista, le da se dela medsebojno popolnijueta. „Handbuch“ podava faktični material iz starih spomenikov, n. pr. poraba *v*, *u*, razprava o *r₁—r₂*, *l₁—l₂*, prvotnih in mesto *v₁—v₂*, *u₁—u₂*, *i* za *u* in *u₁* za *u* (str. 44 sl.), izguba evfoničnega ali epentetičnega *l*, moška *i—*, srednja *s—*, ženska *ü—* debela, korenski glagoli, dublete deklinacijskih in konjugacijskih form, medsebojni vpliv *u—* in *o—* debel, razni aoristi in dr., pri čemer zlasti o glasoslovju skoro nikjer ni končnih sklepov glede razmerja med spomeniki, ker po večini še nedostaje takih monografij; „gramatika“ pa služi k temu faktičnemu materijalu kot komentar, našteva skupaj spadajoče gramatične slučaje v celoti in jih razlaga po njih postanku v primeri z indoevropskimi in drugimi slovanskimi jeziki. Pri tem se vporablja moderna lingvistična terminologija (Formans, Base, zlasti glej § 18 Ablaut und Ablautsreihen in § 36 der kombinatorische Lautwandel), se podava tudi razlaga lingvističnih pojmov s teoretičnimi ekskurzi posebno v glasoslovju, ter se slednjič ozira po novejših metodah, kjer je mogoče, na naglas in kvantiteto, toda ne pretirano, kar se tuintam drugod dogaja. Materijal je razvrščen pod občimi vidiki, kar je ne le radi preglednosti, ampak tudi radi pravega umevanja neobhodno potrebno. Vendar se mi zdi, da bi se dale obrisati in določiti še večje enote, kakor se to zgodi na str. 35. in sl. pri naštevanju štirinajstih točk kombinatoričnega glavnega prehajanja. Kronologija pojavov tu ne pride v poštev (str. 37). Ravno od Leskien bi nas zanimalo videti, kako je predstaviti kronološki razdružene v istovrstne fonetične pojave v zvezi z občim fonetičnim značajem jezika. Kolikor se da določiti kronologija fonetičnih pojavov, jo Leskien omenja (str. 33, 43, 48, 51, 65). Točno in podobno se slikajo fonetični prehodi (43, 56). Najzanimivejši prehod je pač *tj* — *š't'*, *dj* — *ž'd'*, k čemur pa je treba seveda čitati še Leskienovo argumentacijo (str. 39). Ne povsem jasno je, kako si Leskien predstavlja razvitek indoev. *eu* v slov. jezikih. Iz mnogih mest, kjer se taki slučaji omenjajo (str. 13—14, 20—21, 43—45, „Handbuch“ 14—16), ni razvideti razmerja med *u* in *u* za *eu*. Mnogo preciznejše se glasi pravilo o *ch* iz indoev. *s* (str. 29 sl., „Handbuch“ 48—49). Umljiv mi tudi ni preglas *o—ë*, dojeti — *děte* (str. 21, „Handbuch“ 17). Zanimive so neke fonetične definicije. *v*, *u* imenuje Leskien v nasprotju s polnimi vokali, „Halbvokale (schwache, reduzierte, irrationale Vokale)“, str. 2. Izraz „Halbvokale“ se je začel po Sieversu opuščati in rabiti za drugi del diftongov; izraz „irrational“ izhaja od Fortunatova (v pisanih lekcijah = *короче кратких*). Oba glasova sta sicer še lep primer, kako se oba dela ne prepisujeta. *u* mu ni ruski *u*, poljski *y*, ampak neke vrste *ü* (torej front-, ne mid-vokal); *ɤ* mu je bil prvotno zaprt *e*, dijalektično starocerkveno slovanski pa *ä*, *a* („Gram.“ XXXVI) ali *ja*, *ea* („Hdb.“ 6, 39). *r₁—r₂* iz prvotno *vr*, *ur* transkribira *r*: *p₁v₁v₂*, četv₁*v₂* („gram.“) 150, 10, „Hdb.“ 34 sl.). Transkripcija v „gramatiki“ je radi fonetične točnosti splošno latinska. Kajti če tudi cirilca prekrasno izraža slovanske glasove, ima nedostatek, da ne pozna znaka za *j* in si mora na več načinov pomagati pri izraževanju palatalnih konzonzantov („Gram.“ 3, „Hdb.“ 7).

Dragoceni in poučni so Leskienovi podatki o literaturi predmeta, zlasti pri prepornih točkah. Korak za korakom se tu vidi, kako oprežno in zmerno postopa Leskien. On včasih raje ostane pri kaki starejši razlagi s pomočjo analogije, nego da sledi novi, še ne gotovi. Posod pa pristavlja, kjer se mu to zdi potreba, opazko „nicht sicher“. Zanimiva pa bila zbirka teh slučajev, ali privedla bi me predaleč. Kako sicer v preteku let veda napreduje, se lahko vidi iz primerjanja Oblakove

kritike druge izdaje Leskienovega „Handbucha“ s sedanjo peto izdajo, oziroma „gramatiko“. Večina točk, ki se tam omenja, je ali stopila v ozadje kot gotova, jasna stvar, ali pa je dosegla dandanes povoljno razlago; n. pr. imper. daždb, ki si ga Oblak še nikakor ni mogel tolmačiti, je sedaj že mnogo bliže svoji razlagi. H koncu se mora častno omeniti jasna in precizna dikcija, popolnost, preglednost, lepi, točni nemški prevod slovanskih izrazov.

Mogel bi kdo vprašati, kako je razmerje Leskienovega „Handb.“ k Vondrákovi gramatiki. Na kratko se lahko reče, da goji Vondrák bolj tradicije dunajske filološke šole, Leskien eden izmed stvariteljev novejšje nemške lingvistične šole, in kot tretja se pridružuje ruska čista lingvistična šola akademika Fortunatova, izvzemši seveda ruske filologe, kakor Sobolevskega, ki hodijo po navadi svoja pota. Končni cilj je vsem seveda isti, metode in principijalni nazori pa so večkrat različni.

Morebiti bi bil za začetnike želeti še popolnoma kratek goli obris jezikovne strukture stare cerkvene slovanščine s potrebnimi podatki strokovne literature. Gotovo pa tvorita obe omenjeni Leskienovi knjigi neobhodni in vedni pripomoček za vsakega slavista in tistega, ki se hoče poučiti o sedanjem stanju znanja stare cerkvene slovanščine.

Dr. Rajko Nachtigall.

Novi Akordi. Urejuje dr. Gojmir Krek. Zalaga L. Schwentner v Ljubljani. Let. X. (1911), št. 3. in 4.

V „Glasbeno-književni prilogi“ 3. zvezka je tudi topot mnogo zanimivega gradiva. Fran Gerbič podaja v črtici iz svojega življenja dragocene podatke o ustanovitvi slovenske opere pri „Dramatičnem društvu v Ljubljani.“ Janko Žirovnik opisuje postanek in razvoj „Žirovnikovega zbora“ v Št. Vidu nad Ljubljano, Marko Bajuk pa objavlja nekaj zelo umestnih opazk k IV. zvezku Žirovnikovih „Narodnih pesmi.“ Pod rubriko „Gledišče“ je temeljita strokovna ocena Hatzejeve opere „Povratak“ iz peresa dr. Ernesta Krajanskega. Poleg tega pa je nešteto drugih informativnih, poučnih in umestnih ocen koncertov, notč o napredku slovenske glasbe itd. Opetovano moram ponavljati, da obilica in mnogovrstnost gradiva književne priloge N. A. nadkriljuje visoko marsikateri tuji glasbeni list in je le obžalovati, da zanimanje za ta naš krasni list sicer raste, a to tako počasi!

Tretji zvezek prinaša poleg omenjene književne priloge Stanko Premrlovo „Sonatino“ za klavir, dr. G. Krekovo invencijo „Blagor jim!“ za mešan zbor, Oskar Devov moški zbor „Kvišku plava...“ in dva solospeva: Santlovo „Narodno“ in Ž. Polaškovo „Da sem jaz ptičica...“ Premrlova „Sonatina“ je edino delo te vrste med nami. Žal, pečali smo se vedno v prvi vrsti z ozko-mejnimi moškimi zbori in pri tem zanemarjali klavir, solospjev, zlasti večje glasbene oblike. Za glasbene, klavirske šole nimamo skoro ničesar. Premrlova, po iznajdbi in izpeljavi kaj prijetna Sonatina bo dobrodošla vsem učencem naših glasbenih šol, ki so se izvili iz prvih letnikov. Prepričan sem, da jo skoro vidimo na programih vsakoletnih produkcij gojencev Glasbene Matice. — Tudi dr. Krekova invencija „Blagor jim“ je edina skladba te smeri pri nas. Visoke in plemenite umetnosti polno delo je vredno zlata in bo proizvajano služilo v čast našim velikim mešanim

zborom. — Oskar Dev očitno napreduje. Skladba „Kvišku plava . . .“ je vseskozi delo resnega umetnika. Težav sicer ne nudi v intonaciji, pač pa v prednašanju, ker je tu treba dobrih basov in se mora pevec v besedilo kakor v skladbo globoko zamisliti. — Šantlova „Narodna“ je ljubka, kratka skladbica, ki bo gotovo našla več ljubiteljev, kakor Polaškova harmonsko preobložena „Da sem jaz ptičica . . .“ Ne rečem, da mi ne ugaja, a ta bleščeči nakit ne odgovorja presrčnemu besedilu, ki pa ga je vrhutega Polašek celo okrajšal ter mu vzel, rekel bi, prijetni vonj in sladkobo. Polašek n. pr. komponira:

„Pa o zvestobi mu svoji bi pela,
sladko mu pevala.“ (Izpusti: — ‚noč bi in dan‘ —.)

Ali drugo kitico (prepričan sem, da skladatelj ni mislil na ostale kitice, ali vendar bi jih rad marsikdo pel):

„Ljubko duhtela bi, krasno žarela,
da bi v nedeljo me“ (— ‚zrla vsa vas‘ — manjka)

Polašek morda ni poznal vsega besedila, ali pa ga kot inorodec ni — razumel. —

Četrty zvezek je posvečen naši „Glasbeni Matici“. Obsega poleg prisrčne spremnice uredništva šestero zborov skladateljev, ki so bili v zadnjem času s svojimi glasbenimi deli zastopani na koncertih „Glasbene Matice“. — Dr. K r e k o v moški zbor „Bratje, v kolo se vstopimo!“ živ, prekrasen poziv moškemu zboru „Gl. Matice“, je ženijalno delo. Takega moškega zboru ni vsej slovenski glasbeni literaturi. Na prvi pogled je videti sicer težak, ali pevnost vsakega glasu odvzame vse težave. Niti nenavadni postopi basov v začetku in ob koncu niso globim pevcem neizvedljivi. Zlasti pa me je navdušil srednji del „Meno mosso“. Ti kontrapunkti drugega basa bodo našim pevcev slastni užitek. Za skladbo je treba kvalitativno in kvantitativno dobrih zborov. — Mešani zbor Gerbičev „Po zimi“ je ljubko naroden, ne pretežek. Del: „Saj čakal sem te pretežko —“ ne more biti bolj narodno uglašen, kakor je. Ob koncu kar vidim, kako pada sneg. Tudi J e n k o, zaslužen starček, se je še mladeniško navdušil za „Boga in rod“. — Krasna je Ferjančičeva „V jutranji zarji“. K lepemu tekstu se tesno privija glasbeno tolmačenje; oboje ena sama nerazdružena lepota! Dokaj težka skladba bo na poslušalce močno vplivala. — Za mojim zborom „Pusto je . . .“ pride kot zadnji J u v a n e c z mešanim zborom „Izgubljeni cvet.“ Pridružujem se glede teksta sodbi g. Prelovca v Učit. Tovarišu. Sicer pa je skladba prisrčna, samo da je navzlic označbi „v narodnem tonu“ menj narodna kot Gerbičeva „Po zimi“. Priporočati pa jo morem vsem pevskim zborom boljše vrste najtopleje. — Vse skladbe so koncertnega tipa in dragocen prispevek tej naši glasbeni literaturi. E. Adamič.

Jeftejeva prisega. Besede zložil Simon Gregorčič. Za zbor, soli in orkester uglasbil P. Hugolin Sattner. Izdala in založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani 1911. Cena 5 K.

Delo je prirejeno v pričujoči izdaji s klavirskim spremljevanjem, kar se mi zdi jako srečna misel, ker bo skladba vsled tega našla pot tudi na manj koncertne odre kakor je Matičin, in to ne bi bilo pretežko. Skladba je pisana lahko umljivo, lahko pevno, vsekakor izvedljivo nekaterim boljšim pevskim zborom. Orkester tudi ni neobhodno potreben, in solisti bodo po vestnem študiranju s pridom zmogli svoje partije.

Skadbo je „Glasb. Matica“ izvajala trikrat in vsakokrat s popolnim uspehom, kar je dokaz, da je Jeftejeva prisega znamenito delo. Zlasti nam Slovencem je

Sattner ž njo podaril redek dar, saj enakih del do sedaj nismo imeli. Sattner piše vseskozi resno, kolikor mogoče strogo. Zato pusti spočetka skladba poslušalca hladnega, a ko se vtopi v globoko besedilo, ki je eminentno verskega značaja, pa mora priznati, da je Sattner zadel pravi ton. Semtertje bi si pa le želel nekoliko več krvi. Boj Jeftejevih čet z divjimi Amoniti n. pr. ne prenaša označenega Allegretta. Pospešiti ga je do skrajnih mej izvršljivosti. Orkestru bi dal tu morda hvaležnejšo nalogo. Ista malokrvnost je deloma tudi v usodni daritvi očeta. Kaj lepa in globoka so pa druga mesta, n. pr. molitev, proslava Jefteja i. t. d. Št. 9. me je hotela spomniti s početka na neko znano slovensko solo-pesem; na vsak način pa je vsa Sattnerjeva. Prepričan sem, da si delo ohrani trajno vrednost.

E. Adamič.

Fran Gerbič, 20 moških zborov v slovenskem narodnem značaju. Izdala „Glasbena Matica“ v Ljubljani 1911. Cena 3 K.

Izvemši zadnjih dveh, so vse pesmice pisane v pristrānem narodnem tonu. Priljubile se bodo takoj vsem moškimi zborom. Starček Gerbič je v teh pesmih mlad, vrisajoč fant. Srečen, ki si v pozna leta ohrani tak humor in tako prožnost! V teh zborih se nam Gerbič pokaže v vse drugačni in ne slabi luči, kakor smo ga vajeni iz njegovega najpopularnejšega zbora „Slovanski brod“. S temi srčkanimi pesmicami si je za vselej postavil svetel spomenik med vsemi pevci. To se bo kmalu pokazalo. Te pesmi je pel z narodno dušo in našle bodo pot čimprej tudi v njo. Postati morajo narodna last. Vredno bi bilo spregovoriti kdaj tudi o Gerbiču kot pesniku. -- Zresni se Gerbič v zadnjih dveh: „Povejte, ve planine“ in „Naša lipa“. Prednost dam drugi, ki je posvečena Pevski zvezi moravskih učiteljev. Lepa, močno učinkujoča skladba je to. Ugaja mi zlasti četverospjev, ki pa bi bil mogoče še bolj učinkovit, ako bi ga pel zbor; seveda dober, številen, izvežban zbor, kakor je ravno zbor moravskih učiteljev. Skladatelju Gerbiču je „Glasb. Matica“ izdala to zbirko v spomin na njegovo 70 letnico. Iskreno mu želimo, da bi vse te pesmi čul in še mnogokrat čul!

E. Adamič.

Narodne pesmi za mladino. II. stopnja. Izdal in uredil Janko Žirovnik. Prva stopnja te zbirke je kmalu pošla. Izredno se je priljubila zlasti po šolah, kjer je izpodrinila zlahka „Slavčka“ in še mnoge druge pevske knjige za šolo.

Pesmi so, kajpada, vse narodne ali ponarodele in štejem jim to v dobro, da imajo skoro vse svoje prvotno narodno besedilo. Ne razumem pa, zakaj n. pr. pripiše Žirovnik pesmicama „Rožic ne bom trgala“ in „Kje so moje rožice?“ skladatelja, drugim, n. pr. „Ko dan se zaznava“, „Ptiček prav majhen je“, „Po jezeru“, „Ropoče mlin v dolu“ itd., pa ne. Semtertjam bi dvoglasni stavek lahko bil srečnejši in pevnejši. Vendar pa zbirko prav toplo priporočamo zlasti učiteljem, ki jim daje obilo lepega gradiva za pevski pouk.

E. A.

Milan Reizer, Sanje za gosli in klaviř. Nekoliko dolgočasna stvar brez melodije, gibajoča se na par nejasnih tonih. — Ravnoistega skladatelja koračnica, „Veseli Samoborec“ ima dosti več na sebi in je boljša, kakor dokaj drugih še banalnejših koračnic.

E. A.

Uredništvo je prejelo od meseca oktobra t. l. sledeče književne novosti :

- Milan Pugelj, Mali ljudje. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani, 1911. 8°. 236 str.
- Charles Dickens, Oliver Twist. Poslovenil Oton Župančič. Založil L. Schwentner. V Ljubljani, 1911. 8°. 479 str.
- Jos. Jurčič, Deseti brat. Roman. Ilustriral Iv. Vavpotič. Druga izdaja. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1912. 8°. 240 str.
- Dr. K. Ozvald, Logika kot splošno vedoslovje. Na podlagi Husserl-Pfänderja. Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. 1911. V. 8°. IV. + 136 str. Cena broš. 1·80 K.
- Josip Mazi, Geometrija za tretji razred srednjih šol. 83 slik. Založila Katoliška bukvarna v Ljubljani, 1911. V. 8°. 68 + (II.) str. Cena nevez. knjigi K 1·40, vez. K 1·80.
- S. M. Lidvina Purgaj, Gospodinjstvo. Navodilo za vsa v domačem gospodinjstvu važna opravila. Z mnogimi podobami. Založila Katoliška bukvarna. V Ljubljani, 1911. V. 8°. 211 str.
- Slovenski kmečki koledar 1912. Izdal in založil Vekoslav Spindler, urednik v Celju, 1911. V. 8°. Cena 70 vin., po pošti 80. vin.
- Zbirka ljudskih iger. 17. snopič. Založila Katoliška bukvarna. Ljubljana 1911. M. 8°. 144 str. Cena 80 vin.
- Narodne pesmi za mladino. Zbral in uredil Janko Žirovnik. II. stopnja. Lastnik in založnik Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta. V Ljubljani, 1911. M. 8°. 38 strani. Cena 20 vin.
- Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret. VIII. letnik, snopič 1—4. Carniola. V Ljubljani, 1911. Let. II., zvezek 4.
- Čas. Ljubljana, 1911. Let. V., zvezek 10.
- Ivo Vojnović, Smrt majke Jugovičev. Dramska pesem v treh spevih. Po hrvatskem besedilu prevedel Josip Wester. Ljubljana. Tiskal Dragotin Hribar, 1911. 8°. 118 strani.
- Josip Milaković, Vedri danci. Pjesme i slike. U Sarajevu 1911. 4°. 63 str.
- Rik. Katalinić-Jeretov, Našim morem i našim krajem. Priče. Vlastitom nakladam. Zadar 1911. 8°. 127 str.
- Fridrih Niče, Tako je govorio Zaratustra. U srpskom prevodu drja. Milana Čurčina. S. B. Cvijanovič. Beograd 1912. 8°. 245 str. Cena 3 din.
- Publikacije povodom 10. kongresa slovanskih časnikarjev v Belgradu 1911.

Najbolj varno naložen denar!

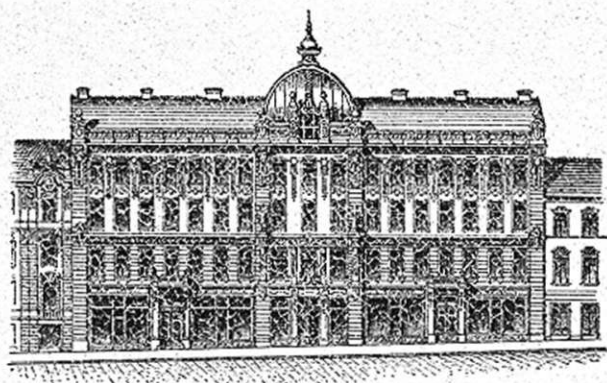
Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa do 31. decembra 1910 nad 564 milijonov kron.

Mestna hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, v lastni hiši, Prešernova ulica šte. 3.

Stanje hranilnih vlog nad 40 milijonov kron.

Reservni zaklad nad 1.200.000 kron.

sprejema vloge vsak dan in jih obrestuje brez odbitka

4 ¹/₄ %

Nevzdignjene obresti pripisuje vsakega pol leta h kapitalu. Sprejema vložne knjižice drugih denarnih zavodov kot gotov denar.

Denar in knjižice se lahko pošiljajo po pošti.

Za varnost vloženega denarja jamči zraven rezervnega zaklada še mestna občina ljubljanska z vsem premoženjem in z vso davčno močjo.

Izguba vloženega denarja je nemogoča,

ker je po pravilih te hranilnice, potrjenih po c. kr. deželni vladi, **izključena vsaka špekulacija** z vloženim denarjem.

Za varčevanje ima vpeljane lične **domače hranilnike**, v podpiranje slovenskih trgovcev in obrtnikov pa

Kreditno društvo.

Posoja na zemljišča po **5%** in proti poplačevanju dolga po najmanj **1/4%**. Dolжник pa more svoj dolg poplačati tudi poprej, ako hoče. Posoja se tudi na menice in vrednostne papirje.